ANTONY MASON

GHIDUL XENO®

FOBULUI

Xenofobie:

s.f. (<fr: *xénophobie)* frica irațională de străini, probabil justificată, întotdeauna de înțeles.

belgienii

NEMIRA
plăcerea lecturii

Antony Mason
Ghidul Xenofobului - Belgienii

Antony Mason
The Xenophobe's Guide to The Belgians
© Copyright Oval Projects, 1995, 1999, 2009

© Nemira, 2010

Traducere din limba engleză Cornelia Bucur

Coperta colecţiei: Dana MOROIU, Corneliu ALEXANDRESCU
Ilustraţia copertei: Irina DOBRESCU

Redactor: Nicoleta GHEMENT
Tehnoredactor: Stelian BIGAN

„Ghidul Xenofobului" este o marcă înregistrată.
Toate drepturile rezervate.

Orice reproducere, totală sau parţială, a acestei lucrări, fără acordul scris al editorului, este strict interzisă şi se pedepseşte conform Legii dreptului de autor.

ISBN 978-606-579-053-7

Lectura digitală protejează mediul

Versiune electronică realizată de Elefant.ro

***

Cuprins

- Naționalism și identitate
- Caracter
- Convingeri și valori
- Comportament
- Maniere și etichetă
- Mâncare și băutură
- Sănătate
- Umor
- Destindere și distracții
- Cultură
- Obiceiuri și tradiții
- Sisteme
- Guvernare
- Afaceri
- Limbă

În tinereţe, Antony Mason nu a luat aproape deloc contact cu Belgia, în afara momentelor când o traversa făcând autostopul, îndreptându-se către un alt punct geografic. Cu o astfel de ocazie, el şi tovarăşul său de călătorie au fost luaţi de un şofer belgian prietenos, care conducea cu viteză maximă şi nu se putea abţine să nu se întoarcă pentru a întreţine lungi conversaţii cu cei aflaţi pe bancheta din spate. Întâmplarea a dat apă la moară prejudecăţilor despre şoferii belgieni pe care, laolaltă cu alte idei preconcepute despre belgieni, autorul le-a urmărit îndeaproape de atunci încoace, la care însă, una câte una, a renunţat.

Sarcina i-a fost mult uşurată când a cunoscut o frumoasă valonă, cu care s-a căsătorit. Acum locuiesc la Londra împreună cu fiul lor anglo-belgian, dar vizitează frecvent Valonia, Bruxelles-ul şi Flandra, cu plăcere crescândă.

A semnat circa şaptezeci de cărţi despre călătorii, explorări, istorie, antichităţi, arhitectură, plante de apartament, spionaj, volei. Dar cu *Cadogan Guide to Brusseles, with Bruge, Ghent and Antwerp* a pus şi mai mult la încercare răbdarea familiei sale belgiene, aducând-o în pragul destrămării. Mason s-a temut că lucrarea de faţă se va dovedi a fi picătura care umple paharul. Dar, ca nişte adevăraţi belgieni, ceilalţi au dovedit o toleranţă lăudabilă şi o admiraţie totală faţă de întreaga poveste.

Populaţia belgiană este de 10 milioane, prin comparaţie cu 5 milioane de danezi, 7,5 milioane de elveţieni, 16,5 milioane de olandezi, 45 milioane de spanioli, 62 milioane de englezi, 64 milioane de francezi, 59 milioane de italieni şi 82,4 milioane de germani.

Populaţia este împărţită în două principale grupe lingvistice, cu circa 6 milioane vorbitori de olandeză şi 4 milioane vorbitori de franceză (plus 67 000 vorbitori de germană, care locuiesc la graniţa cu Germania). Bruxelles-ul strică echilibrul acestei divizări, fiind o enclavă vorbitoare în principal de franceză în interiorul unui teritoriu flamand.

Suprafaţa Belgiei este cam cât un sfert din cea a Marii Britanii şi ar încăpea de 18 ori în cea a Franţei.

Naţionalism şi identitate

Belgienii nu îşi manifestă public entuziasmul faţă de propria naţionalitate. Un sondaj de opinie a relevat că 60% din ei regretă că nu s-au născut în altă parte. Imnul naţional vorbeşte despre *la Patrie* (ca să rimeze cu *O Belgique! O Mére chérie,* biata de ea), dar puţini sunt belgienii capabili să recite mai mult decât prima strofă. Când a fost întrebat dacă ştie versurile, un candidat la postul de prim-ministru a început să cânte *Marseilleza.*

Faptul că Bruxelles-ul este capitala Belgiei este un avantaj pentru belgieni, dat fiind că statutul oraşului de „capitală a Europei" înseamnă că, în fine, oamenii din întreaga lume vor fi izbutit să le localizeze (cu aproximaţie) ţara pe hartă. Dar asta nu înseamnă neapărat că străinii vor şti şi ce limbă vorbesc belgienii, dar este un început.

Avertisment

În lipsa a ceva mai interesant de spus despre Belgia şi belgieni, străinii i-au etichetat drept lipsiţi de haz. Este o etichetă de care se scapă greu, ca şi cum ai fi întrebat de către cineva predispus la plictiseală: „Tu nu poţi să spui nimic interesant?” Belgienii cunosc prea bine sentimentul acesta. Ei au încercat.

O trăsătură curioasă şi simpatică a belgienilor este că nu se reped să muşte din momeala presupusă de o asemenea etichetă. N-au decât să cânte alte popoare: cocoşul care cântă cel mai tare ajunge primul în oală.

Dar cei care se uită la ei de sus ar trebui să fie atenţi. Produsele belgiene încep să fie la modă, şi nu este vorba doar de ciocolată şi de bere. Vizitatorii descoperă cu surprindere geniul bucătăriei belgiene, căldura ospitalităţii belgiene, sclipirea de nestemată a artei flamande şi chiar şi câte un castel, ascuns prin regiunile rurale. Grupul de creatori de modă cunoscut sub numele de Cei Şase din Anvers s-a ridicat până la cel mai înalt nivel internaţional, iar catedra de modă a Academiei de Arte Frumoase din acelaşi oraş continuă să producă o serie de talente remarcabile. Alte ţări încep să vadă că, prin raportare la standardele europene ale secolului XXI, belgienii, în felul lor tăcut şi nedemonstrativ, par să fi înţeles corect multe lucruri.

Parcă pentru a sublinia şi mai bine aceasta, rapoartele publicate de Naţiunile Unite au descris Belgia ca ţara în care se trăieşte cel mai bine din Uniunea Europeană şi au plasat-o a cincea pe lista prosperităţii dintre toate ţările lumii (după Norvegia, Australia, Canada şi Suedia), fapt şocant pentru belgieni, care au dedicat prompt o mare cantitate de cerneală de tipar pentru a explica de ce asemenea laude sunt nejustificate.

Spirit naţional

Lipsa de entuziasm faţă de propria ţară se poate explica, parţial, prin faptul că belgienii, ca popor, sunt foarte noi. Şi-au câştigat statutul de naţiune în 1830, după secole de ocupaţii şi invazii romane, franceze, burgunde, spaniole, austriece şi olandeze.

Independenţa şi-au obţinut-o printr-o revoluţie, declanşată de un spectacol de operă. Stârniţi de simţămintele exprimate în opera *La Muette de Portici (Muta din Portici),* de Auber, melomanii s-au revărsat pe străzile Bruxelles-ului în straiele de duminică şi au înălţat drapelul naţional pe acoperişul primăriei. După câteva ciocniri, trupele olandeze au dat bir cu fugiţii şi rebelii au pus stăpânire pe palatul regal, unde au sărbătorit sfârşitul dominaţiei străine încoronând un bust al regelui cu o roată de caşcaval olandez, cutreierând apartamentele şi admirându-i garderoba. Poate întâmplările nu au acelaşi panaş ameţitor ca al Revoluţiei Franceze, dar belgienii au optat întotdeauna pentru moderaţie, cu preţul unui loc în cărţile de istorie, ceea ce, una peste alta, pare să le fi slujit destul de bine interesele.

Belgianitatea, nu este, în consecinţă, adânc înrădăcinată în istorie. Spre deosebire de alte state naţionale la fel de noi, cum sunt Germania sau Italia, Belgia nu se defineşte nici prin limbă, dat fiind că are două limbi principale: franceza şi olandeza (denumită pe vremuri flamandă, botezată însă acum olandeză de către belgienii care o vorbesc).

Belgianul mediu poate părea de o modestie şi mulţumire cumpătate, chiar dacă puţin apăsat de povara unei vieţi casnice atât de confortabile, a pletorei de bunuri de consum şi a hranei excelente. Dar, ascunse sub vălul subţire al unei ţări placide, care (la o adică) poate face din lipsa de şovinism naţional o virtute, pândesc loialităţi acerbe şi antipatii amare între cele două grupări lingvistice.

În anii nouăzeci, Belgia a fost practic împărţită în două state federale: Flandra vorbitoare de olandeză şi Valonia vorbitoare de franceză, însăilate în aceeaşi structură de un guvern naţional şi o capitală ca o băşică în principal vorbitoare de franceză, înconjurată de un teritoriu flamand.

Il n'y a plus de Belges, sună o nemulţumire frecvent exprimată. *Il n'y a que de Wallons et des Flamands.* („Nu mai există belgieni. Nu mai există decât valoni şi flamanzi.") Astăzi, naţionalismul nu mai presupune entuziasmul faţă de Belgia, ci faţă de Flandra sau Valonia. Spiritele se inflamează, rezultatul fiind ciorovăieli între cele două comunităţi, mai ales

la interfaţa tulbure de pe graniţă. Emblemele lor, cocoşul valon şi leul flamand, ar putea foarte bine fi înfăţişate ca scoţându-şi reciproc ochii cu ghearele. Din când în când, însuşi viitorul Belgiei pare să se afle în cumpănă. „Suntem unica ţară care se întreabă dacă măcar există", declară poetul belgian Daniel De Bruycker. Adesea auzi spunându-se că statul naţional rămâne laolaltă, ţinut de două fire subţiri: familia regală şi Diavolii Roşii (echipa naţională de fotbal).

În timp ce politicienii din ambele comunităţi exploatează antagonismele dintre vorbitorii de olandeză şi de franceză pe principiul *divide et impera*, a te numi belgian (şi nu flamand sau valon) a devenit, în sine, un fel de declaraţie politică. Abţibildurile de pe maşini care proclamă: *Belge, et fier de l'être* („Belgian – şi mândru că sunt") nu sunt încercări disperate de a scăpa de un stigmat, ci expresia dorinţei de a vedea păstrându-se spiritul naţional belgian.

Cum se văd ei pe ei

Belgienii sunt parcă prea modeşti ca popor. Au tendinţa de a-şi descrie ţara drept mică şi plată – în realitate, nu este nici chiar atât de mică, nici tocmai plată, dar ei par să se aştepte să fie insultaţi. Până şi personalitatea secolului al XIX-lea care a fost Leopold al II-lea, regele belgienilor şi spaima statului Congo, şi-a concediat propriul popor printr-o sintagmă celebră: *Petit pays, petites gens* („Ţară mică, oameni mărunţi").

În ciuda numeroaselor lucruri de bine care s-au scris şi s-au spus despre ei în anii din urmă, belgienii sunt în continuare apăsaţi de o oarecare melancolie şi lipsă de încredere în propriile forţe. Sunt animaţi de cele mai bune intenţii, dar ceva pare întotdeauna să-i împiedice: problemele de natură economică, cele de sănătate, corupţia politică, flamanzii, valonii, francezii sau... doar faptul că sunt belgieni.

Când a constatat pentru prima dată că lumea modei internaţionale interpretează aproape orbeşte eticheta „Made in Belgium" ca pe ceva foarte dezirabil, creatorul Dries van Noten a fost sincer uimit. În general, Belgiei nu i se acordă asemenea distincţii pentru calitate decât atunci când vine vorba despre ciocolată.

Oricum, mulţi belgieni afirmă că nici nu se consideră belgieni, ci flamanzi, valoni sau flamanzi/valoni şi abia pe urmă belgieni. În Flandra, de exemplu, un flamand care devine star internaţional va fi, cel mai probabil, aclamat ca un mare flamand, în timp ce un valon care devine star internaţional va fi declarat de către flamanzi un mare belgian.

Ceea ce au însă în comun belgienii – în afară de bere, cartofi prăjiţi, Tintin, Biserica Catolică şi cei două mii de ani de istorie comună care îi leagă – este sentimentul că nu aparţin nici unui alt popor. Poate să le vină greu să se considere belgieni, dar categoric nu sunt nici germani, nici olandezi şi nici francezi. Este ceea ce îi diferenţiază de alţii: puţine alte popoare se definesc negativ.

Cum se văd flamanzii pe ei înşişi

Flamanzii se consideră muncitori, oneşti şi oameni de încredere. Uitaţi-vă la Bruges, Ghent şi Anvers, trei oraşe magnifice, cu catedrale măreţe şi colecţii minunate de artă de Jan van Eyck, Dirk Bouts, Rubens, Jacob Jordaens, Van Dyck. La vremea lor, au fost practic oraşe-stat şi au şi acum un aer de mândrie civică şi autonomie.

Astăzi, flamanzii stau cu fruntea sus, cu sentimentul că steaua lor este în ascensiune şi că, după secole întregi în care belgienii vorbitori de franceză i-au călcat în picioare, acum, în sfârşit, s-a întors roata.

Lucrurile s-au schimbat. Odată cu prăbuşirea sectoarelor industriale grele din Valonia, domeniile noi ale industriei uşoare şi porturile din nord, dar şi turismul i-au adus Flandrei renaşterea economică. Aceasta este acum considerată una dintre cele mai prospere regiuni din Europa, pe un loc fruntaş în tehnologia informaţiei, în industria farmaceutică şi cea electrică. Pentru flamanzi, este o mană cerească, iar ei nu se ostenesc prea mult să-şi ascundă încântarea: „Flandra, o stea între regiunile Europei", aşa suna un slogan de campanie. Este contraofensiva mult aşteptată faţă de o îndelungată perioadă de aprecieri negative. Flamanzii se văd ca vârful de lance al revitalizării economice a Europei. Se mândresc cu onestitatea lor, cu firea lor deschisă şi omenia lor şi se consideră cultivaţi într-un mod care nu ar putea fi etichetat drept ostentativ. O trăsătură tipic belgiană.

Cum se văd vorbitorii de franceză pe ei înşişi

Belgienii vorbitori de limbă franceză au şanse mai mari decât flamanzii să se considere ca fiind în primul rând belgieni. Realitatea este că trec printr-o perioadă grea şi se văd pe ei înşişi ca aflându-se între ciocan şi nicovală.

Vorbitorii de franceză au pierdut puterea. Au pierdut iniţiativa într-o ţară unde au fost, odată, stăpâni de necontestat. Valonia începe să capete aspectul unei provincii agreabile şi somnolente, situate undeva, prin Europa.

Bruxellezii vorbitori de franceză se consideră încă şi mai ameninţaţi. Înconjuraţi de teritorii flamande, descoperă că flamanzii vor să facă din Bruxelles capitala Flandrei, în ciuda faptului că majoritatea locuitorilor oraşului sunt francofoni. („Depinde cum trasezi harta Bruxelles-ului", replică flamanzii.) Într-un cuvânt, vorbitorii de franceză din Belgia se consideră oprimaţi, ceea ce li se pare greu de acceptat, dat fiind că se văd ca fiind muncitori, de încredere, deschişi, sociabili şi cultivaţi (dar nu excesiv), oameni care nu merită să li se atribuie un rol secundar.

Cum îi văd flamanzii pe francofoni

Flamanzii nu pot să nu fie puţin cu nasul pe sus (dacă nu chiar porniţi să se răzbune), datorită recentei lor superiorităţi faţă de belgienii vorbitori de franceză. Oricum, îi consideră pe aceştia răspunzători pentru propria soartă: sunt vanitoşi, şovăitori şi trufaşi. Valonii nu au decât să se considere deschişi şi cu o gândire liberală, ba chiar boemi, dar flamanzii văd aceste trăsături ca pe o aplecare spre lene, libertinism şi degenerare. În ochii flamanzilor, Valonia este ponosită şi dezorganizată. Iată o glumă care circulă pe seama compatrioţilor lor francofoni:

Întrebare: De ce au valonii un cocoş drept emblemă?

Răspuns: Pentru că e singurul animal care continuă să cânte chiar şi când e în rahat.

Ceea ce îi irită însă cu adevărat pe flamanzi sunt banii. Flamanzii (şomaj 7%) obţin profituri şi plătesc taxe către bugetul de stat pe care le redistribuie prompt sub formă de ajutor de şomaj valonilor (şomaj 18%). De ce să-i subvenţioneze flamanzii pe indolenţii de valoni? N-au decât să plătească pentru felul lor de viaţă dezordonat aceasta când îşi dau osteneala să se gândească vreun pic la valoni.

În oraşele flamande, ca de exemplu în Bruges, nu este greu să crezi că Belgia nu are şi o parte vorbitoare de franceză. Franceza se aude arareori. Mulţi flamanzi nutresc convingerea că ar putea trăi foarte bine şi dacă valonii nu ar exista.

Cum îi văd francofonii pe flamanzi

Bine, spun belgienii vorbitori de franceză, carevasăzică s-a întors roata, dar e tipic pentru flamanzi să încerce să ne-o bage cu forţa pe gât. Nu vor să vorbească franţuzeşte cu noi, deşi ştiu limba; pun indicatoare în olandeză, chiar şi în zonele predominant francofone ale comunelor flamande; iar acum au obrăznicia să insinueze că Bruxelles-ul ar trebui să fie capitala Flandrei.

Dar, dacă o asemenea atitudine pare agresivă, îngustă şi răzbunătoare, la ce te poţi aştepta de la *les paysans flamands* („ţăranii flamanzi”), o rasă lipsită de simţul umorului, cu minte puţină şi cu un enorm complex de inferioritate?

Acestea fiind spuse, mulţi belgieni francofoni au, în realitate, prieteni apropiaţi şi rude flamande, care izbutesc, într-un fel sau altul, să meargă împotriva curentului. Astfel se naşte sentimentul acela cald şi plăcut, mai ales după un prânz copios, că, la urma urmelor, sunt cu toţii belgieni.

Cum îi văd belgienii pe ceilalţi

Prin contrast cu complexităţile bizantine şi discordia intercomunitară din interiorul ţării, belgienii manifestă o toleranţă admirabilă faţă de alte popoare, într-un mod natural şi plin de modestie, ca şi cum ar face parte din bunele maniere şi comportamentul civilizat pe care le aşteaptă din partea lor înşile şi a altora.

Având în vedere faptul că germanii au invadat Belgia de două ori în secolul XX fără să zică nici măcar pardon, belgienii manifestă o mărinimie remarcabilă faţă de ei. Tot ce se poate spune despre modul în care îi privesc belgienii pe nemţi este că aceştia le provoacă un fel de amorţeală emoţională. Pentru belgieni, unul dintre motivele cele mai importante pentru care există Uniunea Europeană este nevoia de a-i ţine pe germani în frâu.

Belgienii sunt îngrijoraţi că, poate, ar trebui să se arate mai recunoscători faţă de americani. Şi nu sunt de condamnat, dat fiind că informaţiile referitoare la acest măreţ popor le parvin în principal prin intermediul *sitcom*-urilor şi al filmelor de mâna a doua (prost dublate în zonele franceze), un fel de putregai intelectual.

Pe britanici îi consideră un popor nobil şi excentric, cu care au legături vechi de peste o mie de ani (Wilhelm Cuceritorul a fost căsătorit cu fata contelui de Flandra). Englezii li se par lipsiţi de umor pentru că nu apreciază programul Uniunii Europene şi îi uimesc prin opoziţia lor faţă de moneda euro, dar, îşi spun tot ei, de la un popor care circulă pe partea cealaltă a drumului şi al cărui sport naţional este crichetul nu te poţi aştepta să se comporte logic.

Relaţii speciale

Singurul lucru pe care belgienii nu-l suportă – în special belgienii francofoni – este să fie întrebaţi dacă sunt francezi. În mod foarte realist, întrebarea îi provoacă lui Hercule Poirot, detectivul belgian al Agathei Christie, adevărate crize de apoplexie.

S-a sugerat în mai multe rânduri că, dacă Belgia s-ar împărţi în două, valonii ar putea să se alipească Franţei. Adevărul este că ar prefera să moară sau să fie condamnaţi să mănânce veşnic mâncare de hotel englezesc. Belgienii îi detestă pe francezi cu genul acela de patimă înnăscută pe care majoritatea englezilor o recunosc uşor. Mândria manifestată de francezi faţă de propria naţie este, pentru belgieni, cel mai bun argument împotriva naţionalismului. Cum pot francezii, un popor atât de inteligent, să se lase atât de grosolan înşelaţi? Problema nu este atât că sunt aroganţi şi plini de dispreţ, cât că sunt în mod special aroganţi şi plini de dispreţ faţă de belgieni.

Ceea ce îi irită mai cu seamă este modul în care francezii fură belgieni de seamă, încântaţi să lase lumea să creadă, în mod eronat, că Jacques Brel, Johnny Hallyday, Tintin, Georges Simenon *et al* sunt francezi. Realitatea neplăcută este însă că belgienii de succes se arată – sau măcar s-au arătat, în trecut – mulţumiţi să îngăduie lumii să comită această greşeală. În ciuda protestelor lor, mulţi belgieni au buni prieteni francezi (francezi din Franţa, mai precis), care au reuşit, în mod miraculos, să reprezinte excepţia care confirmă regula cu privire la compatrioţii lor. De asemenea, îşi fac cu plăcere concediile în Franţa şi nici prin cap nu le-ar trece să bea vin produs altundeva.

Belgienilor nu le sunt prea dragi vecinii de la nord, olandezii. Pentru valoni, aceştia sunt o versiune reuşită şi rafinată a flamanzilor; le stârnesc invidia cu: ordinea, judecata limpede şi lipsa lor de prejudecăţi, dar nu au latura aceea secretoasă şi vag dezonorantă care îi face pe valoni să se simtă mai în largul lor. Pentru flamanzi, olandezii sunt un vecin european care a cunoscut succesul şi care se întâmplă să vorbească o limbă asemănătoare cu a lor. În acelaşi timp, sunt impardonabil de zgârciţi şi de puritani, plus că sunt proşti şoferi. În timpul anualului exod de vară, se revarsă şuvoi să traverseze Belgia, dar nu cheltuiesc un ban.

În mod destul de ciudat, atât valonii, cât şi flamanzii îi numesc pe olandezi „americanii Europei” pentru că mănâncă prost, se îmbracă fără jenă excentric şi sunt inepţi cultural când călătoresc în străinătate. Insulta se încadrează în

respectul acordat de belgieni economiei: de ce să ofensezi un singur popor, când poţi să ofensezi două dintr-odată?

Cum îi văd alţii pe ei

Francezii i-au acoperit întotdeauna cu valuri de insulte şi jigniri usturătoare pe belgieni, din care au făcut ţinta predilectă a bancurilor. Iată un exemplu blând, prin comparaţie:

Doi şoferi de tir belgieni ajung în dreptul unui pod, pe care sunt instalate numeroase indicatoare de restricţie: înălţime maximă 4,5 m. Vehiculul lor are cinci metri înălţime. Cei doi opresc tirul, iar unul dintre ei coboară şi intră în tunelul care trece pe sub pod. După câteva clipe, iese alergând, se aruncă în cabina tirului şi spune: „OK, dă-i drumul! *Il n'y a pas de flics!* («Nu sunt poliţişti prin preajmă»)"

Dar bancurile născocite de francezi pe seama belgienilor par să nu mai fie la modă, şi asta nu din cauza nevoii de corectitudine politică (un concept nu prea des vehiculat în Franţa), ci pentru că francezii devin din ce în ce mai conştienţi de faptul că belgienii o duc relativ bine, că au avut destulă minte încât să profite de toate avantajele pe care le aduce statutul de gazdă a Uniunii Europene (genul de autopromovare pe care francezii o respectă) şi au unele dintre cele mai bune restaurante din Europa. Adepţii francezi renegaţi ai rafinamentelor culinare au avut chiar tupeul de a insinua că bucătăria belgiană este mai bună decât a lor.

Atitudinea olandezilor faţă de belgieni merge în paralel cu cea a francezilor. Glumesc pe seama zgârceniei flamanzilor (ca să fie chit) şi au o serie de bancuri îngrozitoare pe tema prostiei lor. Iată unul dintre cele mai reuşite:

Doi flamanzi merg împreună cu maşina. Subit, cel de la volan hotărăşte că nu-i funcţionează semnalizarea şi îşi roagă însoţitorul să verifice. Acesta coboară din maşină, iar şoferul porneşte semnalizarea. „Merge?" strigă el. Iar răspunsul este: *Nee mijnheer* („nu, domnule"). *Ja mijnheer* („da, domnule")... *nee mijnheer... ja mijnheer... nee mijnheer... ja mijnheer.*

Cum le-ar plăcea belgienilor să fie văzuţi

Belgienii ar fi încântaţi să ştie că întreaga lume îi consideră veseli, toleranţi, individualişti, ambiţioşi, modeşti, moderaţi, plus întruparea idealurilor europene. Acesta este proiectul pe termen lung. Între timp, se mulţumesc să fie aşezaţi undeva, pe harta Europei.

Caracter

Belgianul în esenţă

Cu patru sute de ani în urmă, Pieter Bruegel cel Bătrân, cel mai important dintr-o importantă familie de pictori, surprindea spiritul compatrioţilor săi robotind de zor prin sate, patinând avântat pe iazul îngheţat sau petrecând la o nuntă ţărănească, rumeni în obraji de la bere şi vin, ieşind din pantaloni de atâta mâncare bună şi împiedicându-se de nevestele dolofane într-un vesel dans rustic. Partea de *hardware* s-a schimbat, dar spiritul rămâne, în mare, acelaşi.

Belgienii ştiu să se distreze, dar divertismentul depinde de bunele rezultate ale muncii. După ce lucrezi cinstit o zi întreagă pentru salariu, pui ceva deoparte pentru zile negre, apoi cheltuieşti ce ţi-a mai rămas pe distracţie. Cam acesta este, în esenţă, spiritul belgian.

Pentru un belgian, bunul-simţ este un prieten mai apropiat decât gândirea originală. Bunul-simţ, munca îndârjită, umorul şi toleranţa faţă de cei din afară – în limite rezonabile – sunt virtuţile cele mai dragi sufletului lor, iar singurul domeniu în care toate acestea sunt suspendate este cel al relaţiilor dintre ei. Când flamanzii vorbesc despre valoni sau valonii despre flamanzi, toate virtuţile şi bunul-simţ se duc pe apa sâmbetei.

Raiul târgoveţilor

Plăcerea confortului material, demnitatea, independenţa materială şi buna vecinătate sunt idealurile unui bun orăşean belgian.

Belgienilor le place să se considere oameni practici, realişti şi de nădejde. O bună belgiancă ştie cum se ţine o gospodărie, ştie care este temperatura potrivită pentru bere, poate găti perfect o friptură, face eficient cumpărături la hipermarket şi are o slujbă asigurată. Soţul ei are slujba asigurată, bea berea, mănâncă friptura şi îşi petrece mândru weekendul schimbându-şi singur garnitura de la closet.

Multe familii de belgieni, descendenţi ai negustorilor, comercianţilor, artizanilor şi breslaşilor care au modelat ţara aceasta, emană un aer de corectitudine, autonomie şi ordine pe care unii străini îl consideră aproape sufocant. Una peste alta, oamenii se conformează. Dacă toată lumea ar putea avea o familie cu doi copii (un băiat şi o fată) şi o maşină nouă şi lucioasă, Belgia ar fi un paradis.

Belgienilor le place, mai presus de orice, să fie practici, cu picioarele pe pământ. Te privesc drept în faţă şi poartă conversaţiile din gâtlej. Purtarea politicoasă este normală: ea este rezultatul firesc al corectitudinii. Şi este şi mai practică: aşa se merge înainte în lume.

Sunt devotaţi aproape cu naivitate ideii de a fi buni cetăţeni. Orice act de vandalism, gunoiul aruncat pe stradă sau comportamentul deliberat antisocial sunt întâmpinate cu oroare şi dezgust. Presiunile sociale sunt adesea suficiente pentru a face ca, prin comparaţie cu standardele contemporane, asemenea acte să fie rare. Ceea ce este bine, căci, atunci când belgienii încep să viseze la ce ar trebui să le facă societatea celor care încalcă regulile, pedepsele pe care le născocesc demonstrează cât de aproape le sunt rădăcinile de trecutul medieval.

Entuziasme

Dincolo de tot acest conformism social, pândeşte un popor de indivizi modelaţi cu fermitate – o individualitate exprimată mai puţin prin îmbrăcăminte şi comportament neconvenţionale, cât prin entuziasme, dintre care unele pot fi în totalitate acaparatoare.

Belgienii pot pune multă pasiune în munca lor, indiferent că sunt veterinari, soldaţi, muncitori la canalizare sau vânzători de brânză. Un studiu recent arăta că 70% din ei sunt mulţumiţi de meseria lor, cu 10% mai mulţi decât britanicii sau italienii.

„Ador vestul Africii, afirma încântat parazitologul din Ghent, la întoarcerea din Senegal. Pentru mine, acesta este paradisul. Ador oamenii, ador satele, dar cel mai mult ador Africa pentru că are atât de mulţi paraziţi!" Cel mai adesea însă, slujba este un mijloc de finanţare a adevăratei pasiuni pentru vreo activitate desfăşurată în afara orelor de program, în zori, seara, în weekenduri şi noaptea: ciclism, fotbal, grădinărit, câini, timbre, computere, porumbei călători etc.

Belgienii sunt colecţionari avizi. Dovezile se pot afla într-un colţ de garaj, un dulap din dormitor sau o întreagă casă din suburbii: colecţii complete de cutii de chibrituri, maşini de scris vechi, soldăţei de plumb, beţişoare de amestecat cocteiluri. Ţara este împânzită de muzee de buzunar, private, deschise publicului, cu lacăte şi chei, figurine de porţelan, bobine de dantelă, jetoane, ceasuri vechi, pietre de mormânt... Numai Bruxelles-ul se poate lăuda că a avut muzee dedicate cicorii, cuiburilor de păsări, lifturilor, scrimei, ba chiar şi chiloţilor (evaziva acumulare privată a unui realizator de filme anarhist).

O colecţie a pornit de la un accident de maşină care l-a lăsat, o vreme, pe domnul Alfred David, şofer de taxi, cu un şchiopătat neobişnuit. Comentariile conform cărora „mergea ca un pinguin" l-au îndemnat să îşi transforme casa într-un muzeu dedicat obiectelor legate de respectivele păsări, de la jucării şi figurine la prosoape de bucătărie şi ambalaje de biscuiţi, între care şi un costum de pinguin, în care „Alfred le Pingouin" a dorit să fie îngropat. Casa i s-a umplut atât de mult, încât se spune că soţia i-a dat un ultimatum: fie dispar toate troacele, fie ea. Au dispărut troacele, şi el odată cu ele.

Colecţiile bizare nu-i stânjenesc pe belgieni, cărora le plac entuziasmele, atât timp cât se menţin în limitele bunului-simţ, bineînţeles. Şi, dacă nu au propriul echivalent al unui muzeu al pinguinului depozitat sub pat, într-o cutie de pantofi, măcar râvnesc la el.

Convingeri şi valori

Clase sociale

Belgienii au un sistem simplu: toată lumea face parte din clasa mijlocie. Belgia este un monument înălţat valorilor clasei de mijloc, iar valorile sale le sunt cele mai dragi.

Există săraci şi bogaţi, familii bune şi mai puţin bune, dar sistemul de învăţământ democratic şi mobilitatea socială neîngrădită fac ca ierarhiile bazate pe clase să nu fie luate prea în serios. Este însă un păcat greu să fii *vulgaire* (rostit cu un fior de dezgust în glas). Termenul nu înseamnă atât din clasa de jos, cât mai degrabă prost-crescut sau lipsit de rafinamente sociale.

Belgia are şi câteva familii aristocratice, care deţin domenii întinse şi castele de o splendoare modestă. Acestea pot impune şi acum un respect considerabil... cu condiţia să se poarte frumos.

Casa de vis

Pentru englez, casa este castelul său. Casa belgianului este un conac fortificat. De jur împrejurul marilor oraşe, câmpurile înverzite sunt treptat înlocuite de reşedinţe de buzunar, cu turnuleţe şi frontoane, completate de grinzile la vedere, căminele uriaşe şi deschise, trofeele de vânătoare (unele făcute din plastic), ici şi colo câte o puşcă, vitraliile din ferestre, care dau interiorului cuvenitul aer de gravitate sumbră, şi pardoselile cu dale care amintesc de Epoca de Aur a Ţărilor de Jos, din tablourile lui Vermeer.

În acelaşi timp, dalele acestea sunt foarte practice, uşor de curăţat, de măturat şi lustruit. Belgienii au oroare de murdărie şi casele lor sunt îndârjit de curate. Pe deasupra dalelor se pot aşterne covoare care să simuleze confortul, chiar dacă oaspeţii alunecă sistematic pe suprafaţa lustruită, lovindu-se. Mocheta, în schimb, este privită cu scârbă, ca un dezgustător magnet pentru praf, în care mătreaţa, acarienii şi firimiturile se pot ascunde netulburate timp de zile întregi.

Curăţenia periodică se face ca un gest de la sine înţeles, alungând potenţialele colonii de praf incipiente din căţeii, clovnii şi balerinele de porţelan care separă orice fereastră care se respectă de perdeaua din spatele ei. Printre gospodine, mai este şi acum o tradiţie cunoscută sub denumirea de *faire son samedi,* conform căreia sâmbăta este dedicată unei curăţenii de primăvară în formă săptămânală. Ea se extinde până la spălatul dalelor de pe trotuarul din faţa porţii.

Ca rezultat, numeroşi belgieni ajung să locuiască în reşedinţe prezentabile, semibaroniale, în care salonul supraîncărcat cu mobilă – lustruită, ştearsă de praf şi cu mirosul părăsit al unei sacristii de biserică – este lăsat nefolosit, în timp ce soţul este trimis, cu sticla lui de bere, într-o încăpere de la demisol. Bucătăriile sunt imaculate: unele atât de imaculate, încât proprietarii preferă să mănânce în oraş, ca să nu facă deranj.

Cel mai bine este dacă acest conac fortificat sau apartamentul din oraş (care poate fi tratat şi mobilat într-un stil asemănător) este nou-nouţ, are geamuri duble şi instalaţie de încălzire centrală, fixată la o temperatură apropiată de cea dintr-o seră. Asta va permite cultivarea plantelor de interior, care mai estompează din lumină. Printre preferate se înscrie *sansevieria*, cunoscută şi sub numele de limba-soacrei, care nu strânge praful, necesită o întreţinere minimă şi îi descurajează pe hoţi.

Casa de vis este solidă, ocupă singură o parcelă de teren şi are, lipit de ea, un garaj pentru două maşini. O bucată de grădină poate fi destinată eforturilor horticole intense, dar restul rămâne pentru peluză, împestriţată ici şi colo cu conifere triste. Dacă totul arată ca scos din cutie, cu atât mai bine: ideea unei grădini mature nu este prea populară. Grădina este, de cele mai multe ori, domeniul animalului de companie, o corcitură gălăgioasă şi adesea agresivă, care se repede la gard cu o violenţă neaşteptată, care îţi opreşte inima în loc, de îndată ce-şi face apariţia vreun trecător. Nu se ştie clar dacă gardul este menit să îi împiedice pe străini să intre sau pe câine să iasă, dar întregul aranjament lasă impresia teritoriului inviolabil al unui *seigneur*.

Pentru aceasta, belgianul nu este nevoit să îşi abandoneze adâncile rădăcini de artizan şi întreprinzător. Cel mai probabil este ca totul să fi fost ridicat chiar de proprietar, cu mâinile lui, de la roabele cu ciment la şindrila de pe acoperişul turnuleţelor. Se spune despre belgieni că au *une brique dans le ventre* („o cărămidă în burtă”), cu referire nu la performanţele lor digestive, ci la înclinaţia instinctivă către proprietate şi construcţia de case.

Sunt, de asemenea, bricoleuri incorigibili (entuziaşti ai lucrului făcut cu propria mână). Uriaşele şi prosperele supermarketuri de bricolaj de la periferia tuturor oraşelor nu vând doar furnituri pentru draperii, tapet şi vopsea, ci şi materiale pentru operaţiuni structurale de amploare. Cât e ziua de lungă, bărbaţi cu cămăşi în carouri, cu mânecile suflecate, se plimbă printre rafturi într-o stare vecină cu extazul, comparând calităţile diferitelor tipuri de mortar sau de îmbinări pentru streaşină.

O impresionantă lipsă de etalare

Belgienii nu suportă ostentaţia. *Bon chic, bon genre* (prescurtat BC-BG), cu sensul de elegant şi pretenţios, este practic o înjurătură. În materie de consumerism, pot fi extrem de snobi când trebuie să aleagă restaurantul potrivit pentru cină sau magazinul potrivit pentru cumpărături, dar snobismul altora îl critică aspru. Belgianul obişnuit poate aduce pe oricine cu picioarele pe pământ, cu o precizie desăvârşită.

Unul dintre eroii belgieni tipici este ciclistul Eddy Merckx, de cinci ori câştigător al Turului Franţei, care deţine acum o firmă prosperă de biciclete, dar rămâne lipsit de pretenţii (pretenţiile reprezintă un păcat teribil în ochii belgienilor). Toţi belgienii ştiu câte o povestioară despre Eddy Merckx, de obicei despre modestia lui. Întrebat cum a reuşit să continue o cursă, urcând din nou în şa după un accident în care suferise o dublă fractură de mandibulă, el a răspuns: „Ce să zic, condiţiile n-au fost ideale, dar...”

Vilele grandioase înconjurate de parcuri umbrite, maşinile strălucitoare, cumpărăturile făcute la marile case de modă internaţionale, vacanţele frecvente petrecute în locuri exotice, sporturile de iarnă practicate anual sunt semne ale bogăţiei râvnite de belgieni şi exploatate nemilos de firmele de publicitate şi de revistele pe hârtie lucioasă. În realitate, prea puţini sunt aceia care au un asemenea stil de viaţă şi, la o adică, prea puţini şi l-ar dori. Este mult prea snob şi prea îndepărtat de viaţa adevărată: unde sunt veselele adunări în familie? Unde sunt cartofii prăjiţi, cu maioneză?

Succesul se măsoară în termeni mai modeşti: cel mai bine este să-ţi câştigi un trai confortabil şi să pui deoparte destul, în diverse planuri de pensii şi fonduri de investiţii din Luxemburg, pentru a te putea pensiona la o vârstă relativ tânără, după care să trăieşti mult şi bine văzându-ţi de hobby-uri, cultivând legume şi luând multe prânzuri excelente în restaurante de calitate, împreună cu amici care au aceeaşi optică asupra vieţii.

Religia

75% din belgieni sunt romano-catolici. Aceasta înseamnă, practic, că în fiecare comunitate există câte o biserică. Aici, localnicii se botează (şi migdale caramelizate se împart din figurine de porţelan înfăţişând lebede şi heruvimi), primesc confirmarea (cu chipuri angelice, la o vârstă mult prea fragedă pentru a se opune), se căsătoresc (ocazie pentru un mic dejun gigantic) şi sunt expediaţi oficial pe lumea cealaltă (participă întreaga comunitate: prieteni, duşmani şi străini).

În afara ritualurilor care marchează etapele importante ale vieţii, belgianul obişnuit nu deranjează biserica în mod inutil. Lumea foloseşte metode anticoncepţionale şi divorţează, cuplurile necăsătorite locuiesc împreună. Preoţii nu ies prea mult în evidenţă, beau, fumează şi joacă bridge cu enoriaşii. Nu sunt amintirea ubicuă a veşnicei ameninţări a păcatului, aşa cum sunt, de exemplu, în Irlanda. Belgienii au început să nu-l mai includă pe Dumnezeu în cercul lor social cândva în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, dar consideră că ar fi păcat să lase atâtea clădiri frumoase nefolosite. Oricum, în cele mai multe case se mai găsesc încă crucifixe agăţate pe pereţi, de exemplu în dormitorul pentru oaspeţi, pentru orice eventualitate.

În ciuda dangătelor permanente de clopote care se aud în oraşele mai mari sau mai mici, nu toate bătăile de clopot au surse ecleziastice: clopotniţele sunt originea melodiilor interpretate de cutii muzicale uriaşe sau chiar pe claviaturi instalate la înălţime, în turnuri. De aceea, organistul din Bruges este cunoscut drept funcţionarul public „cu cel mai ridicat nivel de salarizare” din oraş.

Străini rezidenţi

Termenul de „străin” are un sens special în Belgia. El se referă la „imigranţi” – nu la miile de oameni de afaceri şi funcţionari guvernamentali europeni, japonezi şi americani care locuiesc şi lucrează în Belgia, ci la nord-africani (*maghrébins*, adică din Maghreb) şi la turci. Aici, toleranţa lejeră faţă de cei veniţi din afară se destramă adesea.

Imigranţii au venit ca muncitori acceptaţi, pentru a face treburile murdare pe care europenii le dispreţuiesc. Acum au comunităţi mari şi bine înrădăcinate în multe oraşe. În unele dintre cartierele centrale ale Bruxelles-ului, 50% din populaţie se trage din imigranţi. Contactele sociale dintre belgieni şi aceşti străini sunt reduse, cu excepţia cazurilor în care cei dintâi merg la câte un restaurant cu specific nord-african, să mănânce un *couscous* ieftin. Majoritatea imigranţilor nu beau alcool şi de aceea, pentru ei, 80% din viaţa socială belgiană reprezintă un teritoriu interzis.

Când lucrurile merg bine, belgienii îi ignoră pe imigranţi; când lucrurile merg prost, îi privesc ca pe „o problemă”. Îi acuză că trăiesc pe spinarea statului, că sunt necinstiţi, infractori, cerşetori şi, cel mai grav, că nu adoptă foarte belgiana atitudine a recunoştinţei.

Comportament

În coteţ cântă cocoşul

Bărbaţilor belgieni le place să se creadă stăpânii casei. Aceasta este condusă conform regulilor lor, cu banii lor, pe timpul lor. Dorinţele lor nu pot fi puse în discuţie. Femeile belgiene constată că viaţa în căsnicie le oferă suficiente recompense pentru a le îngădui soţilor să nutrească asemenea iluzii şi nu le atrag decât rareori atenţia asupra faptului că ele sunt, de fapt, cele care gătesc, fac cumpărături, ţin bugetul casei, organizează viaţa socială şi se ocupă de creşterea copiilor, pentru a nu mai menţiona faptul că gândesc. Este un matriarhat deghizat abil sub chipul patriarhatului.

Mai târziu în viaţă, ascendentul nu mai este mascat. Matriarha belgiană domneşte absolut. În locul coifului şi al vizierei, are un permanent săptămânal de cârlionţi ţepeni, roşcaţi şi ochelari cu rame mari, de plastic; în locul armurii – un pardesiu de gabardină, strâns ferm în jurul taliei în expansiune; şi, în locul tridentului, o poşetă plină cu bonuri de reducere de la lanţurile de supermarketuri. Ea străbate graţios cartierul în compania altora asemenea ei, ieşite la cumpărături sau la masa de prânz, şi face excursii în grup, cu autocarul, la Paris sau Santiago de Compostela. Soţul, acum bine dresat şi fără prea multe ambiţii, este lăsat acasă să dea de mâncare câinelui, să tundă gardul viu, să preia mesaje şi să schimbe amintiri, la o bere, cu câţiva prieteni din tinereţe care au fost abandonaţi în mod asemănător... şi manifestă o recunoştinţă înduioşătoare pentru aceasta.

Familie

În Belgia, legăturile familiale sunt foarte strânse. Multe weekenduri presupun vizite la rude, fie şi numai pentru o sărutare rituală pe obraz şi puţină bârfă, înainte de a pleca la cumpărături. În loc să facă eforturi pentru a îi evita, adolescenţii caută adesea de bunăvoie compania mătuşilor, unchilor şi bunicilor, iar pentru că le ţin de urât, se pot aştepta la câte ceva drept răsplată.

Majoritatea au rude care locuiesc în apropiere. De fapt, într-o ţară în care oraşele cele mai importante, cum sunt Bruxelles-ul şi Anversul, sunt la o distanţă de numai treizeci şi cinci de minute pe autostradă, este greu să locuieşti departe unul de celălalt. Odată ca niciodată, fiecare familie avea câte o bunică la mansardă. Casa belgiană modernă este destinată strict unei singure familii, dar bunica stă de multe ori la doar o stradă depărtare, amplasată convenabil pentru a-i intercepta pe copii când se întorc de la şcoală şi pentru a da sfaturi despre cum se păstrează bărbaţii.

Nunţile, mai cu seamă, oferă o scuză pentru mari întruniri de familie şi belgienii sunt foarte mândri să arate cât de mult se poate întinde plasa. După îndeplinirea formalităţilor, oaspeţii se aşază să mănânce şi să bea serios, de multe ori încheind seara cu un dans. Ideea britanică conform căreia copiii nu sunt bine-veniţi pentru că ar putea stânjeni desfăşurarea ceremoniei este considerată stupefiantă: căsătoria reprezintă o sărbătoare a vieţii de familie şi, până la urmă, a faptului de a avea copii, nu-i aşa? Cum să-i excluzi?

Până nu de mult, s-ar fi putut spune că familia ideală belgiană se compune dintr-un flamand căsătorit cu o valonă, care îşi cresc copiii în aşa fel încât să fie bilingvi. În ţară sunt multe asemenea familii. Din păcate însă, statutul le-a fost subminat de polarizarea politică a celor două comunităţi. Acum nu mai este o virtute să te căsătoreşti cu cineva din „tabăra cealaltă”, iar integrarea a devenit mai dificilă pentru soţul sau soţia care s-a îndepărtat de comunitatea proprie. Aceasta a dus la o stare de uşoară confuzie, ca şi cum un fermier cinstit, care creşte vaci, ar descoperi pe neaşteptate că lumea e plină de militanţi vegetarieni.

Copii

Pe vremuri, familiile belgiene erau imense. Era un lucru acceptat oficial, iar tradiţia conform căreia cel de-al şaptelea fiu consecutiv devine automat finul regelui şi primeşte la botez numele acestuia s-a păstrat. În anul 1993, la funeraliile regelui Baudouin, a fost rezervată special o biserică întreagă pentru această categorie specializată de fini, unde slujba s-a transmis, proiectată pe un ecran, direct de la catedrala din Bruxelles. Au participat nu mai puţin de şase sute de fii cu numărul şapte, toţi cu numele de Baudouin/Boudewijn. În mod asemănător, cea de-a şaptea fiică născută consecutiv devine fina reginei, dar se pare că numărul lor este mult mai mic.

Cei mai mulţi copii belgieni sunt echilibraţi, inteligenţi, constructivi şi politicoşi, iar cei mai mici – cu chipul proaspăt, naturali şi ordonat făcuţi – sunt adesea desăvârşiţi. Copiii belgieni sunt chiar atât de bine-crescuţi, încât părinţii britanici tind să creadă că e ceva în neregulă cu ei. Chiar şi ieşirile temperamentale ale adolescenţilor au ceva drăgălaş, de modă veche.

Când un tânăr se poartă necuviincios, dă muzica prea tare la căşti, în metrou, sau aruncă gunoaie pe jos, are mari şanse să fie mustrat de un alt cetăţean, cel mai probabil un pensionar curios, cu baston. Copiilor pe care instanţa îi găseşte vinovaţi de vandalism li se administrează pedeapsa supremă: amendarea părinţilor. Şi să te ţii când or ajunge acasă!

Vârstnici

Belgia împarte cu Germania onoarea de a avea cel mai mare procentaj de persoane peste cincizeci şi cinci de ani din toate ţările Europei. Ele se pot considera norocoase, fiindcă, una peste alta, sunt bine tratate. De când se nasc, belgienii sunt învăţaţi să îi respecte, să îi asculte şi, în cele din urmă să îi îngrijească pe cei mai vârstnici şi chiar şi cea mai capricioasă, mai băgăcioasă şi mai intrigantă bunică este tolerată şi îngăduită, chiar dacă scrâşnind din dinţi.

În general însă, bătrânii au o strategie iscusită când avansează în vârstă: ca monedă de schimb, se arată înţelegători şi toleranţi faţă de greşelile copiilor, străduindu-se să fie o companie plăcută. Totul se rezumă la spiritul practic belgian: toţi trebuie să îmbătrânească într-o zi.

Dar chiar şi de lucrurile bune te poţi sătura. Când bătrânii nu-şi mai pot purta singuri de grijă, de obicei, în loc să locuiască împreună cu familia, preferă să se mute în instituţii specializate. În general, acestea sunt administrate cu compasiune, permiţând independenţa şi accesul familiei în măsura în care rezidentul le doreşte sau le suportă.

Sex

Faţă de sex, belgienii au o atitudine practică, dar nu puritană. *On garde un homme par son ventre et son basventre* este o mostră caracteristică de înţelepciune belgiană („ţii un bărbat şavând grijăţ de stomac şi de ceea ce se află mai jos de el”). George Simenon susţinea că s-a culcat cu zece mii de femei, deci ceva trebuie să fi fost în neregulă în familie. Soţia sa – poate ca să-şi apere calităţile de gospodină – îi contestă cifrele, avansând un total de o mie două sute.

Şofat

S-au dus zilele când cel mai bun sfat era ca, la vederea unei plăcuţe de înmatriculare roşu cu alb, să tragi pe acostament şi să inspiri adânc. Totuşi, mersul cu maşina nu este nici astăzi lipsit de pericole, căci mulţi dintre şoferii mai în vârstă au învăţat să conducă în al Doilea Război Mondial, când cineva le-a arătat un camion şi le-a aruncat cheile în poală. Când, în cele din urmă, au fost introduse permisele, nu le mai puteai cere utilizatorilor de drumuri experimentaţi să treacă prin umilinţa unui examen.

Ani de zile, examenul a constat doar dintr-o probă scrisă de tipul celor în care se bifează răspunsurile în căsuţe, pe tema regulilor de circulaţie. Condusul unei maşini adevărate nici nu intra în discuţie.

Spre deosebire de italieni sau de francezi, belgienii nu văd în şofat o prelungire a vieţii sexuale, dar se mândresc cu viteza reflexelor lor, iar aceasta este singura explicaţie posibilă pentru felul în care se înghesuie pe autostradă, la o sută cincizeci de kilometri pe oră, la numai doi metri de automobilul din faţă. Conceptul de „distanţă necesară pentru frânare” nu este prea des aplicat. În decursul generaţiilor, această calitate se va înrădăcina adânc în genele belgienilor, fiindcă cei fără reflexele necesare nu vor supravieţui suficient cât să se reproducă.

Maşinile belgiene sunt obiecte ale iubirii, etalarea unei poziţii în societate şi, în general, ultimul răcnet în domeniu. Periodic, toate trebuie să treacă printr-o revizie tehnică severă, chiar dacă oarecum arbitrară. Spre deosebire de sistemul eminamente coruptibil al Ministerului Transporturilor britanic, unde testarea se face în ateliere private, în Belgia reviziile se fac de către nemiloase organizaţii guvernamentale. Dacă nu-ţi funcţionează farurile sau eşapamentul emană gaze cu un nivel de poluare inacceptabil, maşina rămâne la service până va corespunde criteriilor impuse.

Cu toate acestea, belgienii nu au abandonat complet credinţa că şofatul este o formă de ruletă rusească, un prilej de contemplare a mortalităţii. Conduc pe centura Bruxelles-ului de parcă ar vrea să umple golul lăsat de Jackie Ickx când s-a retras din Formula 1. Inclusiv şoferii de camion.

Mai mult, se agaţă cu încăpăţânare de *priorité a*î *droite* (numită *priorité de droite* în Belgia) ca de unul dintre drepturile inalienabile ale omului. Această tradiţie străveche datează din vremea căruţelor cu cai, când era dificil să opreşti

animalele atunci când te apropiai de un drum principal şi, dacă reuşeai, complicat să le determini să pornească din nou.

Astăzi, drumurile sunt tot mai des marcate cu indicatoare de „cedează trecerea”, dar, pe un drum nemarcat, eşti perfect liber să intri lansat într-o intersecţie fără a arunca nici măcar o privire în stânga, să vezi dacă nu vine ceva. Ca rezultat, este mai înţelept să nu te relaxezi prea tare pe nici un drum de ţară şi catastrofal să o faci în vreun oraş.

Belgienii îţi pot spune oricând că prioritatea de dreapta este nebunească, ridicolă, criminală, dar vor continua să insiste asupra ei? Desigur. E un drept. Să n-o facă ar fi egal cu un gest de laşitate. În plus, unde altundeva mai găseşti frisonul acela delicios, într-o lume altminteri banală?

Maniere şi etichetă

Salut

În Belgia, este important să marchezi apăsat fiecare întâlnire, printr-un sărut triplu cu rudele şi prietenii (chiar şi cei mai noi sau ocazionali), printr-o strângere de mână cu prietenii mai îndepărtaţi şi simplele cunoştinţe sau printr-o formulă de salut verbală cu vânzătorii din magazine, cei de la benzinării, chelnerii etc. Cine nu face asta poate atrage concluzia că este fie impardonabil de nepoliticos, fie pus pe rele. Dat fiind că, într-un sat belgian, toţi locuitorii se cunosc între ei (şi ştiu totul unul despre celălalt), un belgian care îşi face turele dansează o adevărată pavană de pupături, strângeri şi fluturări de mână.

Băieţii ştiu să se aştepte la pupături atât din partea bărbaţilor, cât şi a femeilor până ajung la vârsta adolescenţei, dar rudele apropiate şi vechii prieteni de sex masculin se sărută, de asemenea, ferm pe amândoi obrajii cu bărbi cărunte, până la moarte. A spune te rog, mulţumesc şi la revedere cu ceremonia cuvenită este un obicei inculcat din cea mai fragedă copilărie, iar progenitura recalcitrantă este târâtă cu de-a sila până în colţul opus al unei încăperi pentru a depune obligatoriile sărutări de mulţumire pe obrazul rubedeniilor în vârstă.

Daruri

Belgienii sunt aproape stânjenitor de generoşi când vine vorba de cadouri. Dacă stau mai mult sau doar la cină, aduc în general ciocolată (din cea mai bună, ciocolată belgiană), vin, flori şi câte un dar pentru copii. Zilele de naştere nu se ratează niciodată, iar Crăciunul este o ocazie pentru o generozitate spectaculoasă, când nimeni nu este lăsat pe dinafară.

Pentru flori nu este nevoie decât de cel mai străveziu pretext. Vânzătorii de flori sunt membri respectaţi ai societăţii şi în fiecare comunitate sunt câţiva care comercializează o gamă uimitoare de plante foarte proaspete.

Dacă nu le răspunzi pe măsură – ceea ce ar putea fi ruinător –, belgienii nu sunt câtuşi de puţin descumpăniţi. Plăcerea de a dărui este reală şi gestul, odată făcut, este dat uitării. Nu există un registru mascat cu câştiguri şi pierderi. Cu toate acestea, lipsa repetată a disponibilităţii va fi remarcată în cele din urmă şi considerată o bilă neagră. Se pare că olandezii au făcut aceasta ca popor. Unul dintre motivele importante pentru care sunt criticaţi de belgieni este acela că nu fac cadouri.

Stat la coadă şi bârfă

În magazine şi cu ocazia întâlnirilor întâmplătoare, pe stradă, se schimbă bârfe cu eficacitatea focurilor de armă automate: cine e în spital şi pentru ce; nu-i aşa că a fost o înmormântare reuşită; al cui soţ a fost reţinut inexplicabil în Namur, iar. Este uimitor câte informaţii noi se pot împărtăşi în timpul necesar unui *charcutier* să felieze o bucată de şuncă de Ardennes sau unei *boulangére* să ambaleze o *baguette*.

Toată lumea trebuie să aştepte să-i vină rândul. Să te împingi înainte este obscen şi doi clienţi aflaţi la rând pot să-l exaspereze pe un vânzător grăbit dându-se înapoi cu paşi târşiţi şi gesticulând la nesfârşit, insistând, fiecare, ca celălalt să o ia înainte. Politeţea şi amabilitatea fac într-o asemenea măsură parte din viaţa belgienilor, încât rarele izbucniri de grosolănie apar ca nişte afronturi revoltătoare, lăsând-o pe victimă cu răsuflarea tăiată. Aceasta, fireşte, dacă nu cumva eşti valon în Flandra sau flamand în Valonia, caz în care nu te poţi aştepta decât ca cele mai negre bănuieli să ţi se adeverească şi în care vei fi dezamăgit dacă nu o fac.

Mâncare şi băutură

Să trăieşti pentru a mânca

Dacă există un lucru pe care îl au în comun belgienii vorbitori de olandeză şi cei francofoni, el este plăcerea mâncării. Acum, bucătăria belgiană este recunoscută ca fiind printre cele mai bune din Europa şi multe dintre restaurantele din ţară au câştigat tot felul de titluri şi premii internaţionale, dintre cele mai respectate.

Bucătăria este în esenţă franţuzească şi, chiar dacă multe dintre cele mai bune restaurante se află în Flandra, până şi flamanzii acceptă franceza ca fiind limba cea mai potrivită pentru *haute cuisine*. Dacă, în ultimele două decenii, bucătăria franţuzească din Franţa a căzut victimă aferării, efectelor vizuale mult prea elaborate şi dogmelor dietare pseudoştiinţifice, maeştrii bucătari belgieni au rămas cu picioarele ferm aşezate pe pământ. Belgienii nici nu ar accepta altceva: lor le place mâncarea bună, care respectă atributele naturale ale ingredientelor de calitate, şi tratează bucătăria cu pretenţii cu acelaşi dispreţ ca pe cea nejustificat de scumpă, votând cu picioarele. Restaurantele care nu corespund exigenţelor pur şi simplu nu rezistă. Concurenţa e atât de mare (doar la Bruxelles sunt peste trei mii), încât restaurantele care nu oferă clienţilor ceea ce îşi doresc nu au nici o şansă de supravieţuire.

Mâncarea bună şi cinstită, pregătită cu măiestrie, asta le place belgienilor. Standardele se aplică în mod egal unui *charcutier*, unui *pâtissier*, chiar şi proprietarului de tonetă umilă cu cartofi prăjiţi, în aceeaşi măsură ca şi restaurantelor mari şi elegante. De asemenea, belgienilor le place să fie bine hrăniţi. Pe seama lui Victor Hugo, intrat într-un restaurant din Bruxelles, circulă următoarea anecdotă: „Văd bine, domnule, după câtă pâine mâncaţi, că trebuie să fiţi francez”, i-ar fi spus un comesean mai curios. „Iar eu văd bine, după cât mâncaţi, că trebuie să fiţi belgian”, i-a întors-o Hugo.

Belgienilor le place, într-adevăr, să mănânce mult şi fără grabă. Copiii îşi însoţesc periodic părinţii la restaurant, ajutaţi să suporte cele două ore şi mai bine cât poate dura masa de prânz nu doar de faptul că îşi pot alege orice din meniu (belgienii devin gastronomi de la o vârstă fragedă), ci şi de acela că sosesc înarmaţi cu jucării, reviste şi cărţi de colorat, care să le dea ceva de făcut.

Prânzul se prelungeşte adesea până la cafeaua de după-amiază, când pe masa de acasă apar tarte somptuoase, îndesate prin ce colţuri vor fi rămas neocupate ale tractului digestiv. Tartele sunt giuvaierul coroanei patiserului, făcute dintr-un delicios aluat franţuzesc şi umplute cu cremă de vanilie, frişcă, fructe proaspete şi jeleu de fructe sau ciocolată. Orice comunitate are un *pâtissier* expert. Lipsa lui ar fi considerată semnul celei mai profunde sărăcii sociale.

Şi funcţionarii mănâncă bine. Numeroase restaurante se specializează în furnizarea unei game limitate de feluri de mâncare excelente şi ieftine la prânz, servite la botul calului. Mâncării trebuie să i se acorde întotdeauna atenţia cuvenită.

Belgienii nu găsesc nimic ieşit din comun în a merge două ore cu maşina până pe coastă, după fructe de mare, sau până la un restaurant celebru pentru *paling in 't groen* – ţipari în sos verde (făcut din spanac amestecat cu ierburi aromatice precum măcrişul, bobâlnicul, asmăţuiul, menta, pătrunjelul, cimbrul şi salvia).

Tot acest interes faţă de hrană îşi are însă şi dezavantajele lui. Dat fiind că aşteaptă, din partea ei, lucruri măreţe şi că standardele le sunt extrem de ridicate, dezamăgirile pot fi profunde. Orice restaurant căutat are cel puţin o masă unde atmosfera este mohorâtă, la care bătrâni corpolenţi mănâncă în tăcere, fără bucurie, plângându-se mormăit că nu ştiu care sos era mai bun când era Cutărică bucătar-şef, când lumea era un loc mai plăcut, înainte ca sănătatea lor să se resimtă de pe urma unor cantităţi atât de mari de mâncare, băutură şi ciocolată.

Ciocolată

Belgienii sunt faimoşi în întreaga lume pentru bomboanele lor de ciocolată de lux sau praline, cum li se spune. Ciocolatierii străini îşi achiziţionează de multe ori materia primă din Belgia. Ciocolata amăruie se face din cele mai bune boabe de cacao şi conţine o cantitate mare de unt de cacao şi cacao solidă (minimum 52, uneori chiar 85%); „ciocolata albă", făcută în principal din lapte şi unt de cacao, este o specialitate belgiană; şi numai belgienii par să stăpânească tehnica producerii bomboanelor de ciocolată cu umplutură de smântână, la scară industrială

Pe care le şi vând la scară industrială. Bomboanele sunt relativ ieftine, astfel că un belgian este la fel de capabil să cumpere un kilogram de bomboane de la Leonidas ca şi un buchet de flori. Magazinele specializate sunt aglomerate permanent şi vânzătoare cu mănuşi albe fie umplu cutii cu selecţiile făcute de clienţi de pe tăvile din vitrina de sticlă, fie dau cutii gata pregătite cumpărătorilor grăbiţi. Consumul mare duce la o cifră de afaceri mare, care duce la preţuri mici: formula desăvârşită pentru succesul unei afaceri belgiene. Şi fiecare cetăţean contribuie la creşterea PIB-ului, consumând conştiincios o medie de 7,8 kilograme de bomboane de ciocolată anual.

Cartofi prăjiţi

Cartofii prăjiţi belgieni sunt cei mai buni din Europa. Tăiaţi cât degetul mic al unei femei, ei sunt prăjiţi de două ori, pentru a fi perfect crocanţi, se servesc cu o lingură de maioneză şi se mănâncă adesea dincolo de perdeaua de ploaie scursă de pe copertina rulotei care vinde cartofi la marginea şoselei, în timp ce restul traficului trece şuierând pe lângă tine.

Băutură

Băutul constituie o importantă activitate pentru timpul liber, dar prea puţini belgieni văd în băutură o modalitate de a se îmbăta. Dimpotrivă, beţia este considerată un afront la adresa bunei-cuviinţe; câte o scăpare, ici şi colo, este iertată, dar vinovatul este luat fără milă peste picior ani întregi după aceea.

Unii navetişti mai intră încă, rapid, în câte un bar de lângă gară, să tragă o duşculiţă care să-i ajute să supravieţuiască drumului până la serviciu. Practica aceasta s-a rărit în vremurile noastre, în care lumea dă mai multă atenţie sănătăţii, dar „barul fără cheie" (adică deschis douăzeci şi patru de ore din douăzeci şi patru) funcţionează, bine mersi, frecventat de o galerie amplă de personaje, de la şoferii de camion musculoşi, care livrează fructe de mare restaurantelor la prima oră, la funcţionarii spilcuiţi, care pecetluiesc încă o zi de muncă, pe lângă care mai sunt obişnuiţii cu voci aspre, permanent rezemaţi de tejghea, unde pot să mai tragă câte un pui de somn.

Personajele cu adevărat distinctive sunt barmaniţele: femei sprintene şi pline de viaţă, de o vârstă nedeterminată, îmbrăcate cu fuste negre şi şorţuri albe, care pot întreţine, ca acrobaţii, patru conversaţii în acelaşi timp, pot lua comanda de la o masă de douăsprezece persoane fără să noteze nimic şi pot azvârli în stradă, de urechi, pe oricare client nedorit. Chiar şi angajaţii bărbaţi ai barului le privesc cu veneraţie, înclinând să rămână în spatele pompelor de bere, lustruind pahare cu o cârpă.

Băutul se concentrează în principal în jurul mâncării, dar el poate începe cam cu două ore înainte şi continua încă două ceasuri după ce mâncarea se termină. Aperitivele sunt la loc de cinste. Ele pot lua forma unui pahar de porto sau de „aperitivul casei" (de multe ori, un lichid fermentat, cu o culoare năucitor de stridentă) ori a unui lichid gros, cu gust de medicament, produs din suc de anghinare şi portocale (despre care se crede că stimulează pofta de mâncare). Belgienii beau şi vin – vin franţuzesc – în cantităţi impresionante, dar, incontestabil, băutura naţională este berea.

Tot berea-i mai bună

Acum o sută de ani, Belgia avea peste trei mii de făbricuţe de bere, dar multe dintre ele au fost preluate de fabricile mari, astfel încât acum au mai rămas doar o sută douăzeci şi cinci. Acestea tot izbutesc să producă aproape un miliard şi jumătate de litri de bere pe an, cu şase sute de mărci şi etichete diferite (din care 37% se exportă). Cu un consum mediu de aproape o sută de litri de bere pe an, belgienii sunt pe locul şapte în lume, imediat după cehi, irlandezi, germani, australieni, austrieci şi britanici.

Stella Artois, produsă de un conglomerat gigant cu sediul central în Belgia, este marca cea mai cunoscută, dar berile călugărilor trapişti (Orval, Chimay, Westmalle) sunt cele care aduc lacrimi în ochii cunoscătorilor. Acestea se produc şi acum sub controlul riguros exercitat de mănăstirile cisterciene, chiar dacă majoritatea activităţilor sunt desfăşurate de mireni. Vândute la sticlă, ele se găsesc la supermarket, dar, în interesul calităţii, călugării se opun cu hotărâre presiunilor de a creşte producţia, pentru a satisface o potenţială piaţă de export uriaşă.

Există numeroase alte beri speciale, între care cele din grâu, care se beau de multe ori cu o felie de lămâie, un întăritor gustos de după-amiază. Valea Senei dispune de propriii agenţi de fermentare, unici şi naturali, aerogeni, folosiţi în producerea unei beri numite *lambic*, cu gust distinctiv, asemănător cu vinul, şi a derivatelor sale: *kriek* (macerată cu cireşe), *framboise* (cu zmeură) şi *faro* (cu caramel şi zahăr). Celebra *gueuze* este o formă maturată de *lambic*.

Majoritatea berilor belgiene îmbuteliate prezintă pe etichetă trei informaţii esenţiale: tăria, care variază de la 5%, adică ceva mai tare decât o bere blondă, la un stratosferic 12%, temperatura la care trebuie servită şi tipul de pahar în care trebuie turnată. Pentru fiecare marcă de bere există câte un stil de pahar preferat, de la forma conică, elegantă, ca de vază, la potirul cu picior. Orice barman ştie instinctiv ce bere se pune în ce fel de pahar şi orice greşeală poate fi considerată un sacrilegiu care face berea practic de nebăut.

Sănătate

Cine adresează unui belgian întrebarea: „Ce mai faci?” o face pe propriul risc.

Pe belgieni îi preocupă mult sănătatea – a lor şi a tuturor celorlalţi. Constituie un important subiect de conversaţie care, odată abordat, poate scoate la iveală detaliile cele mai oribile ale simptomelor şi emisiilor, ce a spus farmacista şi ce a spus doctorul, ce a spus specialistul şi ce a spus doamna Maertens, vecina, despre soţul ei, care a suferit de aceeaşi boală înainte de a muri.

Starea de sănătate a unei naţiuni este strâns legată de regimul său alimentar, dar cu o astfel de teorie nimeni nu-şi va face prieteni în Belgia. Realitatea este că toată băutura şi mâncarea excelente şi grele îşi pun amprenta. Problemele digestive, constipaţia, guta şi indigestia sunt suferinţe des întâlnite, des comentate şi întâmpinate cu multă simpatie. Înţelepciunea populară recomandă, de regulă, să bei vin de o singură culoare, să eviţi, o vreme, să mănânci *pâté de foie gras* sau să bei un ceai de plante după fiecare masă importantă. Dar bineînţeles că poţi să mai bei un pahar şi să mai mănânci o bomboană de ciocolată, dacă ţi-e poftă: mulţumirea e cel mai bun medicament. Dacă lucrurile se agravează, belgianul mediu are un dulăpior plin cu pastile rămase în urma unui catalog întreg de boli trecute sau pregătite pentru altele, care pândesc la orizont.

Farmacii şi spitale

Când remediile casnice nu dau rezultate, belgianul merge mai întâi la farmacie. Farmaciile sunt nişte magazine de o eficienţă care impune respect, unde miroase a curăţenie costisitor parfumată şi unde angajaţii cu pregătire înaltă, în halate albe şi apretate, bat pe tastatura computerelor conectate la internet şi împart sfaturi înţelepte, din impresionanta lor baterie de cunoştinţe. Au cunoştinţe medicale atât de avansate, încât adesea nici nu mai ai nevoie să mergi la doctor, cu toate că ei îşi precizează riguros limitele competenţei.

Farmaciile fac parte din sistemul general de sănătate, în parte privat, dar în principal subvenţionat de stat, de care belgienii au toate motivele să fie mândri. Multe spitale sunt moderne, cu echipament de ultimă oră, iar în ele lucrează doctori, asistente, personal auxiliar şi administrativ bine instruit, capabil şi sincer devotat.

Preocuparea intensă a belgienilor faţă de sănătate asigură oricui lucrează în acest domeniu respect, admiraţie şi recunoştinţă. În plus, pentru că belgienii sunt un popor puţin numeros, şansele de a da peste un prieten sau o rudă în perioada spitalizării îmbogăţesc considerabil experienţa.

Umor

Belgienilor le place să râdă. Comicii de meserie tind să folosească jocurile de cuvinte şi schimburile rapide:

— Limbă? Ce scârbos! Numai ideea de a mânca ceva ce a trecut prin gura unei vaci şi mă dezgustă.

— Dar ouă mâncaţi?

Bancurile obişnuite aflate în circulaţie sunt cam greoaie şi stârnesc, de obicei, câte un zâmbet tolerant şi un chicotit politicos. Ceea ce le provoacă belgienilor hohote de râs la o masă de bar sau de restaurant sunt istorioarele despre încurcături, confuzii între persoane, poveşti despre năstruşniciile unor „personaje" bine-cunoscute, relatarea incidentelor petrecute la serviciu, în tren, la supermarket, la spital. Iată o mostră:

Într-o zi, într-un tren de navetişti în care oamenii se cunosc aproape toţi între ei şi lumea stă de vorbă sau joacă, pur şi simplu, cărţi, o doamnă în vârstă şi foarte afectată scoate batista, să îşi sufle nasul. O flutură ca să o despăturească, dar batista îi alunecă din mână şi se aşază plutind în poala unui domn vârstnic, care picoteşte pe scaunul de vizavi.

Din nefericire, după cum a observat toată lumea, domnul are şliţul desfăcut. Pasagerii văd încurcătura în care este pusă doamna şi urmăresc nerăbdători să îi vadă următoarea mişcare. Doamna şovăie, apoi se apleacă înainte, să îşi recupereze batista. În aceeaşi clipă, domnul se trezeşte şi vede toate feţele întoarse către el. Uitându-se în jur năuc de somn, îşi dă seama că are şliţul desfăcut şi, grăbit, trage fermoarul, vârând batista în deschizătură. Bătrâna doamnă rămâne încremenită în mijlocul gestului...

Ar fi nedrept să afirmăm că belgienii nu ştiu să râdă de ei înşişi, dar nici nu-şi fac un obicei din a spune bancuri pe seama propriei naţii. De ce să scoţi o glumă bună pe seama ta, când poţi s-o spui la adresa flamanzilor sau a valonilor?

Destindere şi distracţii

Vacanţe

Ca toţi ceilalţi europeni, şi belgienii zboară până la capătul celălalt al lumii în tururi cu pachete complete de servicii şi aventuri autoconstruite. Dar vacanţele adevăraţilor belgieni sunt petrecute pe tărâm natal, în pădurile din munţii Ardeni sau printre dunele apărătoare de vânt de pe coasta mării Nordului. Mersul cu cortul sau cu rulota, ciclismul, pescuitul şi sporturile de apă fac parte din distracţie.

Viaţa în aer liber creează o poftă de mâncare sănătoasă. De pe aleile ordonate, mărginite de copaci, ale campingurilor, de sub copertinele corturilor, din căbănuţele cât nişte magazii aliniate pe malul cu tufe dese al vreunui râu şi din masivele rulote rezidenţiale ale căror roţi nu s-au mai învârtit de decenii se înalţă hohote de râs, clinchete de tacâmuri pe farfurii, pocnete de dopuri scoase din sticlă şi aroma grea a fripturilor care sfârâie, a peştelui prăjit pe grătar, a îngheţatei care se topeşte şi a sosurilor după care-ţi lasă gura apă.

Vacanţele sunt, în primul rând, prilej de distracţie în familie, dar pot duce şi la certuri. Mulţi belgieni (mai ales bărbaţii) sunt atât de ocupaţi, întregul an, încât o întrebare nevinovată precum: „Mergeţi în concediu anul ăsta?” poate strica tuturor cheful la o reuniune de familie. Sunt taţi care au fost târâţi cu forţa de la mesele lor de lucru ca să plece în concediu şi au lăsat urme de gheare pe tot drumul până acasă. Tensiunile care preced o astfel de vacanţă pot induce simptome ale unei stări negative, care nu trec decât în zorii zilei de întoarcere la serviciu.

Uneori, este vizibil mai bine ca familiile să evite cu totul chestiunea concediilor şi să-i expedieze pe copii în taberele de vară organizate, din munţii Ardeni sau de la mare. Aici, în atmosfera protejată ca un cocon a unei expediţii de cercetaşi, copiii învaţă meşteşuguri, joacă volei şi se plimbă în canoe, explorând experienţele adolescentine intense de care părinţii încearcă să îi ferească tot restul anului.

La Mer/De Zee

Litoralul belgian trebuie să fie unul dintre cele mai puţin atrăgătoare din Europa. Vânturi aspre se învârtejesc peste Marea Nordului, ondulându-se peste şirurile de dune masive şi sablând blocurile urâte de apartamente şi arcadele cu jocuri electronice. Lanţul de staţiuni este presărat cu parcuri de rulote spulberate de vânt, legate între ele prin drumuri şi pasaje pustii, întretăiate de linii de cale ferată şi golfuleţe canalizate dinspre mare.

Şi totuşi, pentru belgieni, La Mer este un loc extraordinar de romantic. Este scena unor vacanţe memorabile petrecute lopătând pe marea cenuşie, plimbându-se pe faleză şi mâncând *gaufres* acoperite cu zahăr pudră şi cartofi prăjiţi din cornet, adăpostindu-se pe peticele calde şi însorite din spatele cabinelor de pe plajă sau al parapeţilor, dându-se cu bicicletele trăsnite şi alte atracţii de plajă, într-o stare de euforie. Şi-apoi, mai sunt şi fructele de mare – de la melcii-de-mare vânduţi la tonetă, împreună cu acul, la adevărate cornuri ale abundenţei cu scoici, homari şi crabi îngrămădiţi pe platouri şi aşezaţi în centrul unei mese de chipuri strălucitoare.

Este drept, litoralul belgian nu e exotic, dar nici pretenţios. El este un loc al certitudinilor vechi, reconfortante: vremea previzibil nefavorabilă, întreruptă ocazional de zile de vară lungi, scânteietoare, ozonate; apartamentele ponosite, închiriate an după an de aceleaşi familii, unde sugarii unei generaţii revin cu propriii lor copii. Litoralul este, cu alte cuvinte, eminamente belgian. Singurii străini sunt aceia care îl apreciază tocmai pentru acest motiv.

Sport

Belgienii sunt, în număr mare, pasionaţi de sport şi în special de fotbal. Microbiştii îşi petrec fiecare seară la barul clubului preferat, înconjuraţi de trofee, fulare, fotografii ale marilor jucători şi grafice de campionat, discutând despre meciul abia încheiat sau despre cel care urmează. Unii dintre ei chiar şi joacă.

Între timp, bicicliştii vâjâie pe drumurile ţării în bande periculoase denumite *pelotons*, îmbrăcaţi cu pantaloni scurţi, mulaţi pe fese, şi tricouri cu ultimele combinaţii de culori din Turul Franţei. Şi mulţi dintre ei au peste şaizeci de ani.

Belgia are eroii săi, autohtoni, în motociclism, raliuri, ciclism şi judo şi a produs un cârd de staruri în tenisul internaţional, oarecum spre propria mirare. Cele mai importante sunt Kim Clijsters şi Justine Henin, amândouă ajunse pe poziţia nr. 1 în tenisul mondial feminin. În fotbal, Anderlecht, Standard Liége şi echipa din Bruges, Club Bruges, se numără printre cele mai bune din Europa. Dar picanta poreclă de Diavolii Roşii dată naţionalei pare să nu fie altceva decât o provocare aruncată sorţii.

Necazul este că sportul nu este considerat la fel de important în viaţă ca mâncarea gustoasă. În plină agitaţie determinată de obţinerea unei victorii importante, Justine Henin comenta că e „doar tenis”. Dorinţa obsesivă de a merge mai departe şi instinctele ucigaşe nu fac parte din structura psihologică a belgienilor. Eddy Merckx a fost o excepţie. Apetitul său pentru victorie i-a adus porecla de Canibalul.

Cumpărături

Francezii au o expresie, *faire du léche-vitrines*, tradusă literal prin „a linge vitrine”. Ea înseamnă să mergi prin magazine fără să cumperi, dar imaginea pe care o invocă, aceea a consumatorilor salivând, nu este foarte departe de adevăr în Belgia. Belgienilor le place shoppingul la nebunie, pasiune întreţinută intens de proprietarii de magazine, care le copleşesc simţurile cu abundenţa vizuală pură şi eleganţa intrinsecă a mărfurilor, fie că sunt obiecte de îmbrăcăminte, mobilier, jucării, brânzeturi, cârnaţi sau corpuri de iluminat.

Belgienii nu fac rabat la calitate. Dacă nu le place cum este tăiată o bucată de carne, i-o spun măcelarului şi, dacă se întâmplă (Doamne fereşte!) să dea peste un produs expirat, îi iau o fâşie de piele de pe spinare, în public. Toate comunităţile au câte un nucleu de magazine pe strada principală, de obicei specializate: florăria, patiseria, măcelăria, magazinul cu articole de fierărie, farmacia, papetăria. Ceea ce vinde fiecare este clar definit, pentru că proprietarii nu se calcă pe bătături. Fiecare trage din greu pentru a câştiga loialitatea clienţilor, pe care îi răsfaţă cu ambalaje speciale pentru cadouri, pungi imprimate elegant şi revărsări de conversaţie politicoasă, interesată şi uneori transparent de afabilă. Cumpărăturile sunt o plăcere, dar un client hotărât arată limpede, în cel mai politicos mod cu putinţă, că are de unde alege.

Una dintre aceste opţiuni o reprezintă supermarketul local sau mallurile noi şi sclipitoare, toate numai sticlă, alamă lustruită şi marmură, care răsar în oraşe. Belgienii adoră chilipirurile şi îşi fac cumpărăturile de bază din aceste magazine, de unde lipsesc însă specializarea, contactul uman şi răsfăţul acordat clienţilor din cartier. Şi astfel se face că, împotriva oricăror previziuni, străzile cu magazine din comunităţi au supravieţuit, chiar dacă au fragilitatea unui suport de tort etajat în faţa unei rafale de vânt.

Cultură

Belgia dispune de o moştenire culturală bogată, dar pe de altă parte poporul pur şi simplu nu are o existenţă suficient de îndelungată pentru a fi prins rădăcinile culturale cărora să li se poată ataşa eticheta de „belgian”, imediat identificabilă. Oamenii nu par să sufere foarte mult din cauza aceasta.

Tot aşa cum nu-i deranjează câtuşi de puţin să urmărească filme americane la televizoarele lor japoneze, să conducă maşini franţuzeşti şi să citească romane siropoase traduse din limba engleză, tot astfel nu încearcă nici să aşeze cultura belgiană pe un piedestal mai înalt decât i se cuvine.

Arte decorative

Subestimarea acestui popor este însă întotdeauna o greşeală. Din când în când, din şirurile de case spilcuite din oraşe, din confortul somnolent al suburbiilor sau al satelor, câte un cocon de convenţionalism se desface, lăsând să zboare un fluture încântător, care dă un relief pronunţat şi dramatic conformismului vieţii belgiene printr-o explozie de inspiraţie, experimentalism şi inventivitate. Aceasta este ţara care a i-a dat pe René Magritte şi Paul Delvaux, pictori suprarealişti. Dintre cei doi, Paul Delvaux a fost, poate, cel mai evident belgian, cu toate nudurile acelea visătoare, întinse languros în staţii de tramvai luminate de lună.

La sfârşitul secolului al XIX-lea, belgienii s-au aflat în fruntea curentului avangardist, găzduind expoziţiile lui Cézanne în vreme ce, în propria lui ţară, era batjocorit ca fiind nebun. În această perioadă au apărut şi simboliştii, cu producţia lor variată de lucrări mistice, cu mare încărcătură emoţională, artişti precum Jean Delville, Léon Frédéric, Fernand Khnopff şi Léon Spilliaert, care au preschimbat mohoreala belgiană în inspiraţie plină de stil. Cu aproximativ două decenii înainte de apariţia expresionismului, anglo-belgianul James Ensor picta uleiuri bizare, frenetice, cu titluri precum *Schelete certându-se pe un hering în saramură.*

Această tradiţie de a fi vârful de lance al artei moderne controversate a reînviat în prezent, cu deosebire prin intermediul galeriilor de artă publice din Ghent şi Anvers, cu artişti ca Wim Delvoye, a cărui notorie instalaţie, Haznaua, ingurgitează, digeră şi excretează alimente de două ori pe zi.

Un belgian a fost cel care a adus spiritul revoluţionar al stilului *art nouveau* în arhitectură. Victor Horta a proiectat prima casă *art nouveau* din lume la Bruxelles, în 1893. Atelierul şi casa lui (acum muzeu) îi ilustrează geniul neegalat pentru liniile frumos trasate, curgătoare. *Art nouveau* a fost la mare modă în întreaga Belgie până la Primul Război Mondial, cuprinzând proiectanţi importanţi precum Henry van de Velde, care a înfiinţat, la Weimar, Kunstschule, având să devină ulterior Bauhaus. Din nefericire, majoritatea tezaurului în stil *art nouveau* a fost distrus după ce nu a mai fost la modă, dar o parte substanţială rămâne, dând naştere unei noi categorii de entuziaşti belgieni: descoperitorii de *art nouveau*.

Răzuiţi-l pe un belgian şi veţi da peste un suprarealist – chiar dacă va nega vehement. Monumentele publice evidenţiază un panşant pentru imagistica absurdului. Belgienii, şi mai ales bruxellezii au adoptat practic ca emblemă

Atomium-ul (macheta fantastică, gigantică a unui atom de fier, înaltă de o sută de metri, ridicată pentru Expoziţia Universală de la Bruxelles, din 1958) şi Manneken-Pis (statueta de bronz montată într-o fântână, înfăţişând un băieţel gol care face pipi, care este periodic îmbrăcată într-una din cele şase sute cincizeci de costumaţii donate de regimente, societăţi şi guverne străine, toate croite în aşa fel încât să-i permită să continue să funcţioneze pe post de fântână).

Belgienii nu fac deloc paradă de cultură. Le place ideea, dar nu au încredere în cei care o afişează excesiv. Nu iubesc deloc primadonele. Actorul-scriitor Noël Godin şi echipa sa de „entarteurs" (aruncători de tarte) s-au specializat în atacurile asupra oricărei persoane publice care, după părerea lor, îşi dă prea multă importanţă – artişti plastici, actori, oameni de afaceri, politicieni – cu prăjituri cu cremă (Bill Gates a fost una dintre victimele lor).

Chiar şi Magritte, unul dintre puţinii pictori care au devenit legende încă din timpul vieţii, insista până la excentricitate asupra statutului său de om obişnuit: ca oricare funcţionar, după micul dejun, îşi punea pălăria şi pardesiul, îşi agăţa umbrela pe braţ, îşi săruta soţia de la revedere, după care dădea ocol cvartalului, intra la loc în casă, atârna umbrela, pardesiul şi pălăria în cuier, se îmbrăca într-o salopetă şi îşi începea ziua de lucru în faţa şevaletului.

Poliţişti şi benzi desenate

Printre personalităţile literaturii belgiene se numără Maurice Maeterlinck, Emile Verhaeren, Michel de Ghelderode şi Hugo Claus, a cărui cea mai cunoscută lucrare se intitulează, revelator, *Tristeţea Belgiei*. Toţi sunt practic necunoscuţi în afara Ţărilor de Jos şi a Franţei. Dacă vorbim despre literatura populară însă, vorbim despre două celebrităţi mondiale. Simenon, scriitorul fumător de pipă, autorul a circa trei sute de romane, este una dintre ele. În şaptezeci şi şase din ele, personajul principal este inspectorul Maigret. Opera i-a fost tradusă în optzeci şi şapte de limbi, făcând din el unul dintre cei mai citiţi autori ai lumii, din toate timpurile.

Celălalt este Hergé, cunoscut pentru Tintin, băieţelul-reporter rătăcitor, care poartă cu el, oriunde s-ar duce, multe din trăsăturile şi idealurile poporului belgian. Numele real al lui Hergé este Georges Remi, iar pseudonimul nu este ales la întâmplare: a luat cele două iniţiale (pronunţate je-er) şi le-a inversat.

Benzile desenate sau *bandes desinées* reprezintă o preocupare serioasă în Belgia. La Centre Belge de la Bande Desinée (muzeul benzilor desenate) din Bruxelles, adulţi fascinaţi sorb din priviri şir după şir de benzi desenate arhivate. Nici un hohot sau chicotit nu tulbură solemnitatea venerabilă a acestui sanctuar.

Televiziune

Majoritatea gospodăriilor belgiene recepţionează circa treizeci de canale prin cablu din Franţa, Olanda, Germania, Marea Britanie şi Luxemburg, pe care multă lume tinde să le urmărească în detrimentul producţiilor autohtone, faţă de care nu manifestă prea mult entuziasm.

Companiile de televiziune şi radio de stat sunt, bineînţeles, împărţite în două: vorbitoare de franceză şi de olandeză/flamandă. Cele două nu se intersectează niciodată. De ambele părţi, emisiunile de ştiri, programele privind afacerile curente şi documentarele menţin standarde impresionant de ridicate, dar emisiunile de divertisment constau în cea mai mare parte din concursuri de cultură generală, filme şi străvechi seriale de televiziune americane sau farse în genul lui Feydeau, în care, mai devreme sau mai târziu, toate personajele se ascund într-un dulap, îmbrăcate doar în lenjeria de corp.

Reclamele de televiziune sunt în general modeste, adesea realizate cam cu amatorism şi cu mai puţin din megaproducţiile cu ajutorul cărora francezii, de pildă, încearcă să vândă un autoturism, îngropat în mijlocul unei miniintrigi preluate din *Atracţie fatală*. Belgienii vor să afle detalii despre maşină, nu dacă oferă posibilităţi sporite pentru relaţiile extraconjugale. Între reclame se difuzează melodiile distinctive ale posturilor, care au subtilitatea şi penetranţa unui excavator.

Cu toate acestea, belgienii se uită extrem de mult la televizor. Dar, dacă trebuie să aleagă între el şi ocazia de a mânca, a bea şi a socializa, televizorul nu este un concurent cu prea multe şanse.

Viaţă de noapte

Mâncarea şi băutura constituie principalele forme de divertisment nocturn în Belgia, ceea ce micşorează şansele oricărui alt tip de distracţie de a prinde rădăcini. Bruxelles-ul, însă, dispune de o mulţime de cluburi de dans moderne (*garage, house, „tchak-boom-tchak*"), în timp ce Anversul şi-a câştigat o reputaţie pentru scena dinamică a cluburilor sale, atât de volatilă, încât, când detaliile vreunuia apar într-o revistă, cel mai probabil este că deja nu mai este la modă.

Barurile *trendy* sunt în aceeaşi măsură supuse toanelor nemiloase ale modei. Săptămâna aceasta, barul cel mai căutat este plin-ochi şi zumzetul glasurilor îneacă melodiile interpretate de pianistul scos dintr-un decor *ragtime*, iar săptămâna următoare se aude perfect fiecare notă. Expresionism, postmodernism, retro anii cincizeci, minimalism, toate stilurile au fost silite să se plieze pe nevoia proprietarilor de baruri de a atrage clienţi. Vinerea şi sâmbăta, astfel de locuri pot atinge un nivel foarte ridicat de agitaţie febrilă.

Aproape de celălalt capăt al spectrului se găsesc vechile *cafés-dansants*, unde muzicieni vârstnici, în costume argintii, intonează pe coarde hituri belgiene siropoase de altădată pentru văduvele şi ai lor gigolo în costumaţii flamenco de pe ringul de dans – scene de viaţă decadente, scoase din cântecele lui Jacques Brel.

Pentru cei mai mulţi belgieni, acest mare cantautor este unicul muzician belgian care contează. Trăgându-şi seva din tradiţia baladei şi a music-hallului, Brel a compus cântece de o mare forţă şi varietate – comice, de o satiră crudă, poetice, profund romantice –, care au un farmec universal, dar, în acelaşi timp, surprind însăşi esenţa Belgiei. Oamenii povestesc cu lacrimi în ochi despre concertele lui Brel la care au asistat în tinereţe şi, când aud *Amsterdam* sau *Ne Me Quite Pas* transmise din nou pe unde, rămân încremeniţi locului.

Le Plat Pays (Tărâmul plat), o evocare a Belgiei la răscrucea celor patru vânturi, este un portret clasic făcut ţării. Iată cea de-a treia strofă:

Cu un cer atât de jos, încât canalul se pierde în el,
Cu un cer atât de jos, încât te smereşti,
Cu un cer atât de cenuşiu, încât se atârnă de el,
Cu un cer atât de cenuşiu, încât trebuie s-o ierţi pentru el,
Cu Vântul dinspre Nord, care vine şi se spulberă,

Cu Vântul dinspre Nord, ascultă-l cum trosneşte,
Ţara aceasta plată a mea.

Obiceiuri şi tradiţii

Carnavaluri şi bâlciuri

Cine se îndoieşte cât de puţin că suprarealismul are rădăcini istorice în structura psihică a acestui popor nu trebuie decât să participe la unul din carnavalurile sau procesiunile anuale tradiţionale. Figurine uriaşe din hârtie creponată, înfăţişând personaje populare medievale, sunt scoase la paradă pe străzile micilor târguri, printre fanfare răguşite şi valuri de bere.

Ca multe alte ţări catolice iubitoare de distracţie, Belgia cunoaşte o activitate mai intensă în materie de carnavaluri înainte de postul Paştelui. În cel mai cunoscut dintre ele, ţinut în Marţea Mare la Binche, în vestul Belgiei, bărbaţii care participă şi care se numesc Gilles ies la paradă în costume tradiţionale împodobite, asemănătoare cu cele ale bufonilor de la Curte, cu clopoţei, gulere şi manşete de dantelă şi măşti bizare, rozalii, completate de ochelari cu rame de sârmă şi mustăţi, legate cu un fel de bandaje. Spre seară, ei abordează nişte pălării înalte, din pene de struţ albe, şi aruncă în privitori cu portocale. Nimeni nu pare să ştie exact de ce.

În mai, la *Kettefeest* de la Ypres, sunt azvârlite din turnul primăriei pisici de cârpă; în zilele noastre, ele sunt de cârpă, dar până în 1817 erau adevărate. În august, un pom de mai dezrădăcinat este plimbat cu mare zarvă pe străzile centrale ale Bruxelles-ului de către Frăţia Tovarăşilor Sfântului Laurenţiu, după care este replantat într-o porţiune de trotuar. Şi lista continuă.

Majoritatea belgienilor privesc cu relativă indiferenţă aceste manifestări, dar chipurile li se luminează cu adevărat la bâlci. Bâlciurile anuale se ţin în întreaga ţară, dar cel mai extravagant este *Foire du Midi*, care ocupă o jumătate dintr-un important pasaj din vestul Bruxelles-ului, în lunile iulie şi august. Sunt aici tonete de tras la ţintă, jocuri de aruncat cu mingea, tobogane în spirală şi ultimele modele de căluşei şi lanţuri, care îi reduc pe bunii târgoveţi la o mulţime de marionete care se bâţâie şi ţipă extaziate. Este, de asemenea, începutul sezonului pentru fructele de mare şi astfel, cei care nu se dau în carusele se aşază la mesele de lemn pentru a devora platouri cu scoici, melci şi melcişori-de-mare şi a bea pahare cu bere rece. Pentru un belgian, aceasta este adevărata distracţie.

Festivaluri religioase

În pofida aparentei indiferenţe a acestui popor faţă de religie, pentru festivalurile religioase el apelează la filoane străvechi de fervoare catolică, uneori într-o măsură tulburătoare. La *Boet Processie* („Procesiunea penitenţilor”) de la Veurne, în nord-vest, lumea mărşăluieşte solemn în rase călugăreşti sinistre, cu glugi, purtând în mână cruci. La Bruges, o fiolă din Sfântul Sânge este plimbată pe străzi de Înălţare, printre procesiuni la care oamenii se îmbracă în costumaţii medievale şi biblice. Orice insinuare cum că localnicii nu fac decât să organizeze un spectacol pentru a încuraja şi mai mult turismul deja înfloritor poate fi contracarată de faptul că fac aceasta de opt sute de ani încoace.

Paştele este o sărbătoare liniştită, ţinută de dragul copiilor care caută ouăle vopsite pe care *cloches de Rome* („clopotele Romei”) au reuşit în chip miraculos să le ascundă în grădină.

Copiii belgieni au parte de două zile de Crăciun. Prima este *la Fête de Saint-Nicholas*, pe 6 decembrie, când sunt copleşiţi cu daruri şi îl pot vizita pe Sfântul Nicolae, în grota lui de la mall. Îmbrăcat în costumaţia sa de episcop de Myra, sfântul este însoţit de *Zwarte Piet*, ajutorul cu chipul înnegrit, purtătorul biciului. Apoi, pentru Crăciunul propriu-zis, familia se adună în Ajun, la o cină elaborată, după care se rostogolesc cu toţii către liturghia de la miezul nopţii şi o serie bună de colinde. În ziua de Crăciun, copiii primesc iar daruri, de data aceasta însă de o natură mai practică, de exemplu haine.

O altă dată importantă în calendarul social este Ziua Tuturor Sfinţilor, pe 1 noiembrie. În întunericul tot mai dens al iernii care se apropie, cimitirele se umplu de cantităţi impresionante de flori, în special crizanteme, în culorile lor strălucitoare de toamnă. A doua zi este *Le Jour des Morts*, când mai toată lumea îşi pomeneşte morţii din familie şi pe care mulţi o interpretează ca ţinând nu atât de ritul creştin, cât de rămăşiţele trecutului celt al belgienilor.

Sisteme

Justiţie şi poliţie

În activitatea de zi cu zi, se consideră, în general, că poliţia belgiană face tot ce poate, dar, ca belgian, s-ar putea să fiţi de părere că a face tot ce poţi nu este de ajuns. Orice revelaţie referitoare la acte de corupţie sau incompetenţă nu face decât să confirme o adânc înrădăcinată lipsă de încredere în nivelul de angajare şi motivare al tuturor autorităţilor. „Ce şoc! Ce oroare!” exclamă titlurile de ziar, la vederea cărora belgienii îşi dau ochii peste cap şi ridică din umeri, arătând un la fel de adânc înrădăcinat sentiment al neputinţei.

În realitate, aceste probleme sunt, probabil, produsul unui sistem care datează din epoca medievală, din zilele când armurierii, pantofarii, negustorii de peşte sărat, lumânărarii şi bărbierii-chirurgi tăiau şi spânzurau. Văzându-şi de treburile lor astăzi, vânzând benzină la benzinării, cultivând begonii, făcând pateuri, ambalând produse farmaceutice sau propagând companii pe internet, belgienii perpetuează un cod moral destul de puţin transparent.

Pe de altă parte, par să fie oneşti şi să respecte legea într-o măsură aproape dureroasă. Ceea ce îi lasă pradă stupefacţiei ori de câte ori asupra comunităţilor lor frumos ordonate descinde infracţiunea – de la spargere la furtul de maşini în gaşcă, sub ameninţarea cu pistolul (o specialitate locală). Dar cred într-un sistem de favoruri reciproce – „face bine în afaceri” – care creează o atmosferă corozivă de corupţie măruntă sau nu tocmai măruntă.

Astfel de contradicţii au fost puse în lumină de mai multe incidente grave care au explodat în ultimele două sau trei decenii, între care crime comise la întâmplare, într-o serie coordonată de atacuri asupra unor supermarketuri, oameni ucişi în mod oribil, asasinate politice, corupţie pe scară largă la nivel guvernamental şi scandaluri colosale privind siguranţa alimentelor.

Aceste evenimente de prim-plan au modificat starea de spirit naţională. Belgia, până atunci atât de atrăgător de provincială şi de naivă, se confrunta subit cu o perspectivă diferită, sinistră, asupra lumii moderne. Lumea şi-a dat ochii peste cap şi a ridicat din umeri, dar belgienii erau realmente zguduiţi. Mulţi au considerat respectivele întâmplări un afront personal, cu un sentiment de umilinţă naţională care a trezit la viaţă străvechea lipsă de respect faţă de sine. Fiecare cetăţean

belgian pare să aibă o teorie referitor la fiecare caz, de obicei una care presupune o conspiraţie. La baza tuturor acestor probleme stă însă faptul că în viaţa civilă, inclusiv în sistemul judiciar, s-au infiltrat influenţele politice şi pilele.

Belgienii s-au străduit mult să facă faţă unor asemenea traume, din care au ieşit cam ca dreptcredinciosul purificat după spovedanie. Îşi doresc cu ardoare să tragă linie după ele, dar sistemul judiciar învechit şi inadecvat nu le permite. Politicienii promit reforme radicale, dar cetăţenii, întăriţi acum de un scepticism proaspăt instalat, nu mai cred în promisiuni.

Educaţie

Conform unui raport al ONU, sistemul de învăţământ belgian este „cel mai bun din lume”. Este exact genul de veste bună de care se agaţă guvernul cu un aer de triumf uşurat şi care, garantat, va fi expediată cu nemulţumire de orice adolescent care îl parcurge efectiv.

Şcolile belgiene se împart în trei mari categorii: cele mici, finanţate de stat, accesibile oricui; cele catolice, cu un regim de disciplină mai sever şi segregate pe sexe, care percep taxe, dar şi subvenţii importante de la stat; şi şcolile private, scumpe, cu internat, unde merg o foarte mică parte a elevilor, adesea cei cu nevoi speciale. Majoritatea copiilor, de la fiicele de instalatori la fiii oamenilor de afaceri importanţi, sunt înscrişi la şcolile locale, gratuite, mixte, unde pot spera să beneficieze de o educaţie solidă, suficientă pentru a le asigura pregătirea pentru studiile universitare, dacă doresc.

Disciplina cerută este la un nivel ridicat şi, dacă un copil o încalcă grosolan sau în mod repetat, şcoala impune sancţiuni şi discută cu părinţii. Dacă nici asta nu are efect, alţi părinţi discută cu părinţii. Ceea ce, de obicei, dă rezultate.

Copiii merg la şcoală pe jos, pe bicicletă sau cu autobuzul, îmbrăcaţi curat, în haine obişnuite, de stradă. În spate au ghiozdane, de obicei subiect de aprigă concurenţă: la *rentrée* („începutul”) fiecărui an şcolar, nu se pot aborda decât ghiozdanele cele mai la modă, de regulă inscripţionate cu sloganuri şi nume din ultimele filme sau emisiuni de televiziune. Cei mai mulţi elevi nu se lasă văzuţi nici morţi cu ghiozdanul de anul trecut.

Ca şi şcolile, universităţile sunt separate pe baze lingvistice şi puţini studenţi trec dintr-o tabără în alta. Problema a cunoscut un apogeu dramatic la Leuven/Louvain, una dintre cele mai vechi universităţi din Europa, unde flamanda a fost considerată limbă secundară până când conflictele violente din 1960 au dus la scindare. Ca rezultat, comunitatea francofonă s-a ales cu un oraş universitar nou-nouţ denumit Louvain-le-Neuve (Noul Louvain), la sud de Bruxelles, pentru care este foarte recunoscătoare.

Drumuri şi căi ferate

Belgia dispune de singura reţea importantă de autostrăzi din lume care, cu excepţia unei porţiuni noi, care duce către Dunkirk, este în totalitate iluminată noaptea. Se spune că este vizibilă din spaţiu.

În trenurile belgiene lucrează angajaţi cu genul de motivaţie pe care o întâlneşti doar la membrii echipelor de bob. Îşi fac apariţia în uniforme frumos călcate, fluturându-şi cleştii cu gesturi perfecţionate pe terenul de paradă. În timp ce-ţi perforează biletul, îşi demonstrează cunoştinţele enciclopedice în domeniul orarului căilor ferate spunându-ţi, în două limbi, unde trebuie să schimbi trenul, când pleacă legătura şi de la ce linie, dar şi când ajunge la destinaţie. Îi poţi bănui că locuiesc în posturi de manevră modificate şi că s-au jucat cu trenuleţe încă din faşă. Şi totul duce la un sistem de o eficienţă de invidiat.

Guvernare

Monarhie

În anul 1831, belgienii au colindat întreaga Europă, în căutarea cuiva care să ocupe postul de rege al noii ţări. După câteva refuzuri, oferta a fost, în fine, acceptată de prinţul Leopold de Saxa-Coburg-Gotha, unul dintre unchii reginei Victoria. Ca protestant, nu putea fi considerat perfect, dar şi-a asumat misiunea şi s-a căsătorit cu fiica regelui Franţei, dând naştere unei dinastii catolice.

Ulterior, regii belgieni s-au însurat cu un şir întreg de prinţese străine, astfel că abia dacă mai au un centilitru de sânge belgian în vene. Dar pare să le fi fost de folos. Deşi nu iese prea mult în lumina rampei, regele joacă un important rol constituţional ca şef al statului, iar familia regală este admirată şi respectată de toată lumea. Le-a ajutat şi faptul că s-au căsătorit înţelept şi au rămas căsătoriţi.

Regele este un simbol al unităţii belgiene. Ceea ce s-a demonstrat limpede în 1993, la moartea regelui Baudouin, un bărbat timid, modest şi demn, când peste o sută douăzeci şi cinci de mii de persoane au aşteptat în ploaie, în faţa palatului regal din Bruxelles, să treacă prin faţa catafalcului, aducându-şi un ultim omagiu.

Prin comparaţie cu majoritatea monarhiilor europene, familia regală belgiană rămâne relativ neafectată de scandaluri, iar locul său în inima poporului a fost confirmat de generaţia următoare. Lui Baudouin i-a succedat Albert, al cărui fiu şi moştenitor, prinţul Philippe, s-a căsătorit cu Mathilde d'Udekem d'Acoz, o aristocrată belgiană cu rădăcini în ambele comunităţi: şi franceză, şi flamandă. Farmecul ei înnăscut a cucerit multe inimi şi a crescut cota familiei regale, prin perspectiva de a deveni prima regină cu adevărat belgiană.

Vechea Lege Salică (legea care exclude femeile de la tron) a fost abandonată în 1991, astfel încât primul copil al lui Philippe, o fiică (Elisabeth), este al doilea în ordine, după tatăl său şi înaintea fratelui mai mic – o dovadă concretă a dorinţei monarhiei belgiene de a se adapta modului de viaţă modern, ceea ce s-ar putea dovedi esenţial pentru supravieţuirea sa pe termen lung. Între timp, belgienii au făcut o fixaţie pentru prinţesă, a cărei imagine apare pe timbre şi în reviste, îmbrăcată în rochii frumoase de bumbac care amintesc de anii cincizeci, lăsând să se vadă că o doză considerabilă de

nostalgie – după tabloul trandafiriu al eleganţei şi inocenţei vremurilor apuse – marchează popularitatea familiei regale belgiene.

Divide et impera

„Compromisul belgian" descrie practic felul în care a fost creată Belgia, din două comunităţi separate, despărţite prin limbă, pentru a compune un singur întreg armonios. În acelaşi fel se face referire uneori la capacitatea belgienilor de a găsi o soluţie de compromis în orice altă sferă. În contextul spiritului naţional însă, termenul şi-a mai pierdut din strălucire.

Chestiunea federalizării (procesul prin care administrarea regiunilor federale Valonia, Flandra şi Bruxelles devine din ce în ce mai autonomă) rămâne ca o mare minge de fotbal, exploatată într-o măsură mai mare sau mai mică de politicienii de toate culorile. Flamanzii sunt „naţionaliştii" cu gura cea mai mare. Un partid de extremă dreapta botezat Vlaams Beland (Interesul flamand) îşi arogă cauza naţionalistă flamandă. Anterior denumit Vlaams Block, el a fost obligat să se desfiinţeze în 2004, când a fost considerat rasist de către un tribunal. Regrupat, VB continuă să reunească 20% din voturile din Flandra, bucurându-se de sprijin constant la Anvers, ceea ce dă fiori populaţiei formate, în mare măsură, din imigranţi şi evrei. Nici valonii nu au motiv să se plângă, dat fiind că au şi ei partidele lor extremiste (chiar dacă reunind o parte mult mai mică din voturi).

Guvernul naţional belgian constă, în general, dintr-o coaliţie fragilă între socialişti, liberali şi creştin-democraţi, strânşi precar laolaltă cu partidele religioase minoritare şi facţiunile de o parte şi de alta a spectrului. În anul 2008, când s-a confruntat cu o criză politică, Belgia a stat câteva luni fără nici un fel de guvern naţional. Titlurile ziarelor aruncau şoapte sinistre despre dezintegrarea naţională; belgienii au ridicat din umeri şi s-au întors la tunsul gardurilor vii.

Dată fiind starea de lucruri, guvernul belgian poate emite uneori legi uimitor de controversate. Belgia a fost a doua ţară din lume (după Olanda), în 2001, care a legalizat eutanasia (moartea asistată) pentru bolnavii incurabili, aflaţi într-o stare de suferinţă „constantă şi insuportabilă". De asemenea, a legalizat căsătoriile între persoanele de acelaşi sex. Dar legislaţia curajoasă (adoptată în 1993) care permitea urmărirea oricăror crime împotriva umanităţii, indiferent unde au fost comise, s-a dovedit a fi un vis de neatins. Când prea mulţi dintre liderii mondiali au început să intre sub incidenţa ei, a învins latura practică a retoricii goale, diplomatice, şi, în 2003, legea a fost înlocuită cu alta, cu o zonă de aplicabilitate mult mai modestă şi mai limitată.

Miniştrii din guvernul naţional nu dispun de mult mai multă putere decât omologii lor din autorităţile regionale ale Flandrei şi Valoniei, chiar dacă unele sectoare, cum sunt apărarea, taxele şi infrastructura, rămân încă de domeniul guvernării naţionale, nu regionale. Democraţia este impusă prin lege: toţi cetăţenii cu drept de vot trebuie să voteze, altfel sunt amendaţi.

Orice lege adoptată de guvernul naţional trebuie promulgată de către rege. Aceasta a dat naştere unui incident faimos în 1990, când regele Baudouin s-a trezit în faţă cu un proiect care asigura legalizarea limitată a avorturilor. A obiectat pe motive de moralitate, dar, pentru a evita o criză constituţională, a abdicat timp de o zi, pentru ca legea să treacă. Admirată de multă lume ca soluţie raţională pentru un impas moral, ea a fost, deopotrivă, un exemplu clasic de compromis belgian.

Afaceri

Belgia pare să fie prin excelenţă ţara micilor afacerişti: mici iniţiative familiale continuă să deţină firme de decoraţiuni, magazine, garaje, servicii de curăţătorie. Bărbaţi în *cache-poussières* („halate de lucru") gri îşi deschid atelierele de reparaţii electrice în zori, aşteptând cu sufletul la gură noua zi de activitate, şi proprietarele prăvăliilor spală harnice podeaua şi pragul magazinelor la sfârşitul zilei, înainte de a încuia şi a depune câştigurile într-un seif, peste noapte.

În prezent totuşi peisajul este dominat de marile conglomerate, multe dintre ele străine sau multinaţionale, precum SUEZ (energie electrică, apă, servicii de mediu) sau bătrânul gigant din domeniul chimic şi farmaceutic, Solvay. Dar impresia din teren este cu totul alta.

În Belgia, afacerile sunt privite cu foarte puţin sentimentalism. De la cumpărătorul individual şi clientul din restaurant în sus, instinctele comerciale sunt ascuţite şi neiertătoare: legile pieţei domină. Să luăm piaţa de suvenire, de exemplu, pe care belgienii sunt încântaţi să o exploateze. Poţi cumpăra tirbuşoane cu Menneken-Pis, brelocuri cu Tintin, instrumente de tortură cvasimedievale şi chiloţi care au imprimat pe ei Atomium-ul. Până şi dantela a fost târâtă în jocul comerţului pentru turişti.

Dantela a fost odată prerogativa doamnelor de la numeroasele *béguinages* – lăcaşuri semireligioase (şi refugii) pentru femeile necăsătorite, aflate în aşteptarea unei oferte de căsătorie... sau a morţii. Odată cu diversele mode, a fluctuat şi cererea de dantelă. Secolul al XIX-lea a cunoscut nebunia dantelei, când în Belgia existau aproximativ cincizeci de mii de producători. În prezent, dantela fabricată la maşină în Orientul Îndepărtat comite incursiuni barbare asupra tradiţiei migăloase a celei făcute de mână. Dantela belgiană adevărată este acum produsă manual şi se găseşte, dar la preţuri care tind să-i limiteze farmecul în ochii cunoscătorilor pasionaţi.

Anvers este cunoscut pentru modul raţional în care abordează afacerile. La oarece distanţă de vechiul său centru medieval, se află al doilea port ca mărime din Europa (după Rotterdam), cu o sută cincizeci de kilometri de docuri. Noaptea, rafinăriile din jur se preschimbă miraculos într-o lume fermecată cu miriade de luminiţe asemenea stelelor, pe fondul strălucirii stranii, portocalii şi al mugetului gros al flăcărilor uriaşe. Anversul este, deopotrivă, capitala mondială a diamantelor. Această cutremurător de profitabilă afacere, care se ocupă de 85% din diamantele brute din lume, se

înghesuie pe ceva mai mult de un kilometru pătrat, fără pic de strălucire, din apropierea gării, unde bijuteriile cu diamante se vând cu lopata celor care vor să creadă că asemenea chilipiruri durează o veşnicie.

Bruxelles-ul, capitala Europei

Pentru unii europeni, doar rostirea numelui Bruxelles este suficientă ca să vadă roşu în faţa ochilor. Oraşul este considerat sursa relelor aduse de eurocentrism şi de amestecul nedorit în afacerile interne. Chiar şi pentru cei mai binevoitori, Uniunea Europeană este un cal de bătaie şi glume ca aceasta care circulă cu sutele:

Întrebare: Câte persoane lucrează la Comisia Europeană?

Răspuns: Cam o treime.

Una peste alta însă, belgienii sunt susţinători categorici ai unei Europe unite. Euroemblema elegantă, albastră, presărată cu stele, este vizibilă pe drapele, abţibilduri de maşină, vederi, umbrele, rucsacuri, carnete de notiţe şi periuţe de dinţi. Chiar şi Manneken-Pis are o eurocostumaţie împestriţată cu stele.

Motivele entuziasmului lor nu sunt greu de decelat. În primul rând, Bruxelles-ul profită enorm de pe urma statutului de punct asupra căruia se concentrează atâta atenţie... şi atâtea fonduri. Realitatea este că aproape o treime din populaţia oraşului este formată din străini, din care mai mult de jumătate provin din ţările Uniunii Europene. UE însăşi este cea care oferă aproximativ cincizeci de mii de locuri de muncă la Bruxelles, plus încă cel puţin o sută de mii derivate ca rezultat al prezenţei în oraş a instituţiilor europene. Profitul financiar al Belgiei este estimat la patru miliarde şi jumătate de euro pe an.

Belgienii doresc unitatea europeană în primul rând pentru că au trecut prin prea multe războaie purtate în urma ciorovăielilor naţionaliste. Apoi, fiind în primul rând un popor de neguţători, ei vor să profite de pe urma unei pieţe deschise. În plus, dacă ţara li se dezintegrează devenind federaţie, măcar s-o facă sub umbrela mai amplă a Europei, unde graniţele naţionale sunt oricum mai fluide şi regiunile au libertatea de a se asocia cu cine doresc. Tocmai lipsa unei identităţi naţionale bine definite face, probabil, din Belgia amplasamentul perfect pentru sediul Uniunii Europene.

Costume

Pentru cineva fără suficientă experienţă în ce priveşte prăpastia care îi desparte pe flamanzi de valoni, ar putea părea că toţi oamenii de afaceri belgieni sunt la fel. Poartă costume obişnuite, lucioase, duc în mâini serviete-diplomat subţiri şi iau parte la şedinţe directe, la care glumele şi balivernele despre golf şi grădinărit categoric nu fac parte din program. „Obiectăm! Nu suntem câtuşi de puţin la fel!" declară omul de afaceri flamand şi cel francofon într-un glas (majoritatea oamenilor de afaceri sunt, de fapt, bărbaţi).

Omul de afaceri francofon, dacă este să-l asculţi pe flamand, nu merită luat în serios. E în stare să mobilizeze o întreagă garnitură de agenţi de vânzări, arătându-şi interesul, dar refuzând să ia o decizie. Şi procesul poate dura ani de zile. Oamenii de afaceri flamanzi văd produsul, iau o decizie şi trimit propria propunere de contract cu prima poştă. E aproape prea repede, dar, dacă fac o greşeală, nu-i nimic: recuperează pierderea dintr-o altă afacere.

Omul de afaceri flamand e deja la birou la ora şapte dimineaţa. Valonul (în opinia omologului său) probabil la şapte abia pleacă de-acasă, mănâncă un croasant şi bea o cafea la un bar, trece pe la amantă şi intră pe uşa biroului la zece şi jumătate, dându-i secretarei instrucţiuni oţărâte. Omul de afaceri flamand se gândeşte cum ar putea munci mai mult, pentru a câştiga mai mult. Valonul se gândeşte cum ar putea munci mai puţin, pentru a câştiga mai mult. Pe scurt, flamanzii îi consideră pe valoni leneşi.

După părerea omului de afaceri francofon, optica flamandă asupra afacerilor este: „Eu primul, restul lumii după mine." Omul de afaceri flamand nu are fineţe. Structura firmelor flamande poate că este mai democratică şi mai deschisă, şefii poate sunt mai competenţi profesional, dat fiind că au ajuns şefi urcând pe scara ierarhică, dar flamanzii discută o chestiune până în pânzele albe ca să găsească o soluţie de compromis. Unde mai este panaşul, imaginaţia? Răspunsul stă în contul bancar, vine şi replica. Flandra înfloreşte, în timp ce Valonia vorbeşte. Iată o glumă flamandă, pe seama atitudinii valonilor faţă de muncă:

Un politician valon se adresează unui grup de muncitori:

— Cu planul nostru economic, puteţi spera să vă bucuraţi toţi de săptămâna de lucru de patru zile!

Aplauze entuziaste.

— Şi, curând după aceea, vă vom oferi săptămâna de lucru de trei zile!

Alte aplauze entuziaste.

— Şi, mai târziu, veţi putea să trăiţi confortabil cu toţii lucrând doar două zile pe săptămână!

Aplauze frenetice şi urale.

— Da, şi, în final, veţi avea o săptămână de lucru de o zi!

Moment în care se aude o voce din spatele sălii:

— Foarte bine, dar vă rugăm, să nu fie luni!

Limbă

Pentru a ocupa un post în aproape orice instituţie naţională belgiană, trebuie să fii bilingv. Aceasta îi pune pe francofoni într-un dezavantaj evident, dată fiind împotrivirea lor tradiţională de a învăţa olandeza. Ce sens are, argumentează ei, să înveţi o limbă vorbită de numai şase milioane de oameni (douăzeci şi două de milioane, dacă îi numeri şi pe olandezii din Olanda)?

Pentru flamanzi, este incredibil faptul că francofonii refuză cu atâta consecvenţă să le înveţe limba. Nu este un lucru neobişnuit ca francofoni căsătoriţi cu flamande şi care locuiesc în Flandra să nu fie capabili să vorbească decât o olandeză rudimentară. Ca răzbunare, flamanzii vorbitori de olandeză – chiar şi cei care deţin posturi guvernamentale, pentru care este obligatoriu să fii bilingv – refuză categoric să vorbească franţuzeşte. Privind retrospectiv, s-ar putea spune că ar fi fost bine dacă guvernul belgian ar fi luat, acum mult timp, măsuri prin care sistemul de învăţământ să asigure tuturor belgienilor o educaţie bilingvă. Ba nu, răspund flamanzii cu un zâmbet; pentru că, dacă s-ar fi întâmplat aşa, atunci francofonii nu s-ar mai fi descalificat atât de convenabil din aproape toate posturile guvernamentale.

Olandeză (cunoscută anterior drept flamandă)

Este oficial: limba vorbită în Flandra a fost redenumită drept olandeză, iar folosirea denumirii de flamandă este acum nerecomandată. Cu toate acestea, multă lume se referă şi acum, colocvial, la *Vlaams* (flamandă) ca la o limbă, deşi ea nu a fost niciodată o limbă în adevăratul sens al cuvântului, cât o sumă de dialecte disparate, atât de disparate, încât locuitorii din vestul Flandrei se înţeleg cu greu cu cei din est. La şcoală, flamanzii învaţă olandeza, adică *Nederlands*, care este practic *lingua franca* pentru lumea vorbitoare de olandeză şi care le dă posibilitatea de a vorbi cu toţi ceilalţi flamanzi, la fel de bine ca olandezii înşişi (care îşi au propriile dialecte).

O deosebire măruntă, dar semnificativă dintre flamanzii vorbitori de olandeză şi olandezii din Olanda este că, din motive de antipatie politică, flamanzii refuză să utilizeze cuvinte importate din franceză, precum *coiffeur*, pe care olandezii le folosesc. Flamanzii preferă un termen olandez sau, dacă nu au, unul englezesc.

Valonă

Termenul de „valon” se trage de la numele unui trib celtic romanizat, Wala, care a locuit în sudul Belgiei şi şi-a dezvoltat propria variantă de limbă franceză, care nu este, la urma urmelor, decât un amestec de celtă cu latină. Valona este, prin urmare, o formă dialectală a francezei sau mai degrabă o sumă de dialecte regionale. Astăzi, puţină lume mai vorbeşte valona curată, care aproape a dispărut, păstrată în doar câteva cuvinte care condimentează limbajul francofonilor din Valonia. De exemplu, unii le spun cartofilor *les canadas*.

Belgienii francofoni vorbesc franceza standard – cu excepţia faptului că spun *septante* la şaptezeci şi *nonante* la nouăzeci şi că, prin tradiţie, au un accent gutural, pe care francezii adoră să-l imite.

Bruxelleză

Bruxelles-ul este cea de-a treia regiune administrativă importantă din Belgia, care nu face parte nici din Flandra, nici din Valonia, în ciuda faptului că majoritatea locuitorilor săi vorbesc franceza. Pe vremuri, limba Bruxelles-ului era flamanda, dar, când Belgia a devenit parte a ducatului Burgundiei, franceza a devenit limba clasei conducătoare, de unde s-a infiltrat şi către păturile de jos. Localnicii şi-au construit un dialect hibrid propriu, denumit *bruxellois*, în principal flamand, cu adăugiri din franceză şi spaniolă.

Mai există şi acum câţiva bruxellezi care trec cu uşurinţă de la flamandă la franceză şi invers fără să-şi dea seama, care îşi condimentează vorbirea cu termeni şi expresii colorate, care se găsesc numai în bruxelleză. De exemplu, un tip care nu-şi ţine mâinile acasă este un *froucheleir*, iar un *schieve lavabo* – literal un lighean strâmb – înseamnă o jigodie mincinoasă.

Un semn al timpurilor

Belgia este, poate, o ţară cu două limbi (plus germana, desigur), dar nu este şi o ţară bilingvă. Etichetele bilingve de pe produse şi afişe lasă o impresie total greşită.

Este aproape cu neputinţă de ghicit grupul lingvistic căruia îi aparţine un belgian, doar după numele de familie. Un De Saercke, Kickx sau Verbeeck poate foarte bine să fie francofon; şi (chiar dacă mai puţin probabil) un Belpaire, Cantré sau Le Bon poate la fel de bine să fie flamand.

Indicatoarele într-o singură limbă, de la frontierele lingvistice, sunt de obicei dublate cu insulte în limba cealaltă. Multe denumiri de oraşe au două forme şi apar în forma locală pe indicatoare. Aşadar, cine încearcă să găsească drumul către oraşul francofon Mons trebuie să ştie că, în flamandă, nu se duce la Mons, ci la Bergen; nu la Liége, ci la Luik; iar Namur este Namen. Şi invers, oraşul flamand Mechelen este Malines în franceză; Ieper este Ypres; Veurne este Furnes. Dincolo de graniţele Bruxelles-ului, cele două comunităţi, polarizate de ciondăneala infantilă legată de limbă, nu izbutesc să găsească o cale civilizată de a instala indicatoare scrise în amândouă.

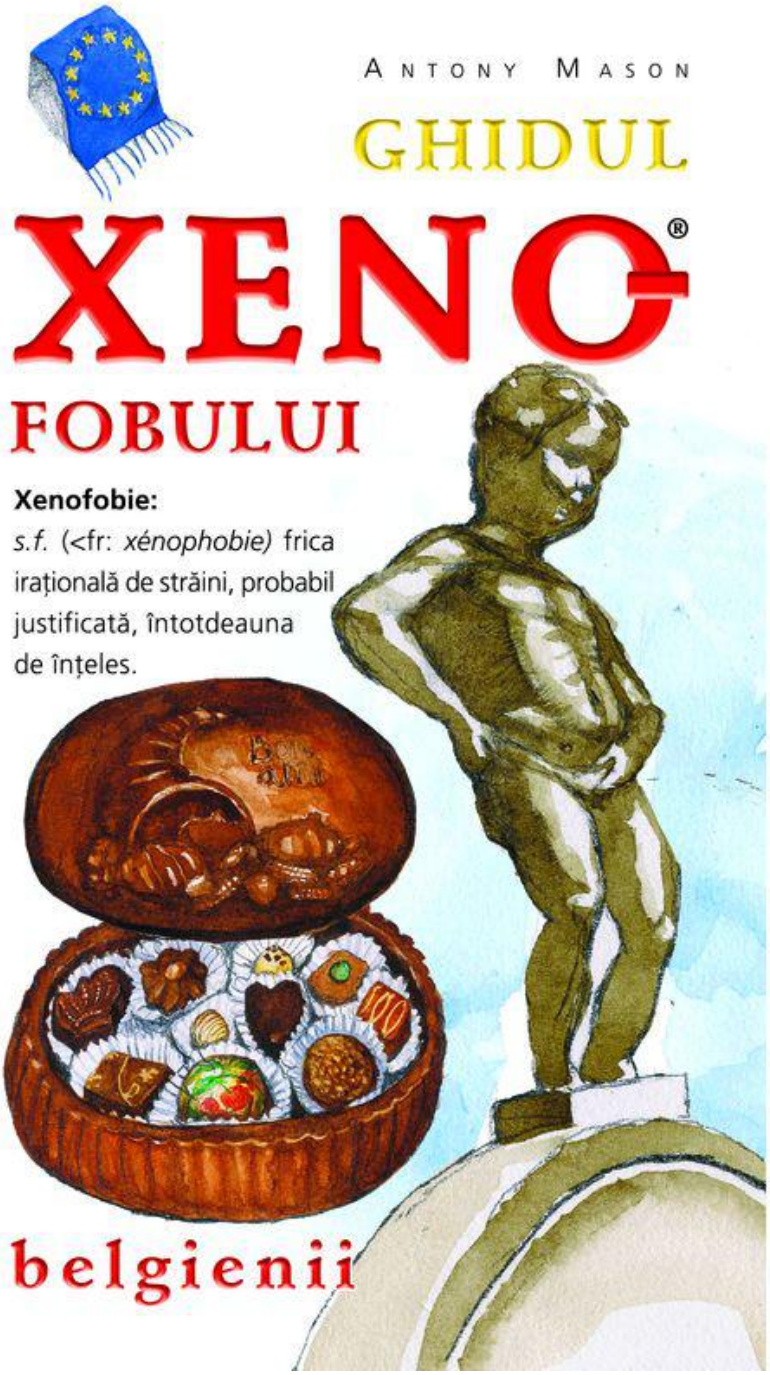
ANTONY MASON
GHIDUL
XENO®
FOBULUI
Xenofobie:
s.f. (<fr: xénophobie) frica iraţională de străini, probabil justificată, întotdeauna de înţeles.
belgienii

Table of Contents

Naţionalism şi identitate
Caracter
Convingeri şi valori
Comportament
Maniere şi etichetă
Mâncare şi băutură
Sănătate
Umor
Destindere şi distracţii
Cultură
Obiceiuri şi tradiţii
Sisteme
Guvernare
Afaceri
Limbă

Table of Contents

Naţionalism şi identitate	6
Caracter	20
Convingeri şi valori	23
Comportament	29
Maniere şi etichetă	36
Mâncare şi băutură	39
Sănătate	45
Umor	47
Destindere şi distracţii	48
Cultură	52
Obiceiuri şi tradiţii	59
Sisteme	61
Guvernare	65
Afaceri	69
Limbă	74